
VIES MAAR VEILIG?

*EEN ONDERZOEK NAAR DE INVLOED VAN AFVAL IN DE OPENBARE RUIMTE OP HET
VEILIGHEIDSGEVOEL*

Sanne Feenstra

S1795082

Oktober 2015

Masterthesis Sociale Planologie, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider: dr. ir. T. van Dijk

SAMENVATTING

Het veiligheidsgevoel is een ingewikkeld concept. Het geven van een exacte definitie is moeilijk, omdat er veel factoren zijn die het veiligheidsgevoel beïnvloeden en het is een erg subjectief fenomeen. Het doel van dit onderzoek is het aanvullen van de bestaande kennis met betrekking tot het veiligheidsgevoel, zodat op basis van meer kennis beleid kan worden gevoerd om het veiligheidsgevoel van de Nederlandse burger te verbeteren.

Veel factoren zijn dan ook niet of nauwelijks te beïnvloeden, omdat het bijvoorbeeld eigenschappen van de persoon zelf zijn. Factoren die echter wel tot op zekere hoogte beïnvloed kunnen worden zijn de fysieke factoren. Een aspect van deze factoren is overlast en verloedering. In dit onderzoek ligt de focus op een aspect hiervan: afval in de openbare ruimte. De Broken Windows Theory stelt namelijk dat signalen van negatief gedrag van anderen, zoals afval, een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel kunnen hebben. Maar in welke mate heeft afval invloed op het veiligheidsgevoel?

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van twee wandelingen. Wandeling 1 was de nulmeting, bij wandeling 2 werd afval in de ruimte geplaatst. De respondenten zijn geselecteerd op basis van een aantal criteria, zodat zoveel mogelijk factoren die mogelijk een invloed kunnen hebben en zo een verschil in de antwoorden kunnen veroorzaken, buiten spel gezet werden. Ook zijn is wandeling zelf zo georganiseerd dat er zo weinig mogelijk verschillen mogelijk zijn tijdens de twee wandelingen. Vervolgens is door middel van een vragenlijst achterhaald wat het veiligheidsgevoel van de deelnemers was, wat het gevoel was tijdens de wandeling en op welke manier dit gevoel tot stand kwam.

Het veiligheidsgevoel van de deelnemers aan de wandeling zonder afval was significant hoger dan dat van de deelnemers aan de wandeling waarbij afval was geplaatst: een 8,2 versus een 7,2. Door middel van een Mann-Whitneytoets is bepaald dat deze resultaten significant zijn en dit betekent dat kan worden aangenomen dat het veiligheidsgevoel van de deelnemers aan wandeling 1 inderdaad hoger was dan dat van de deelnemers aan wandeling 2. Daarnaast bleken de deelnemers aan wandeling 2 het gebied negatiever te beoordelen, werden er meer negatieve factoren benoemd die het gevoel tijdens de wandeling beïnvloedden en werd het gebrek aan levendigheid van het gebied als belangrijkste negatieve punt gezien.

De conclusie van het onderzoek is dat het veiligheidsgevoel beïnvloed kan worden door afval in de openbare ruimte. Deze conclusie betreft echter de situatie in dit onderzoek: op basis hiervan kan niet een conclusie getrokken worden die gegeneraliseerd kan worden. Het vermoeden, dat afval invloed heeft op het veiligheidsgevoel wordt echter wel versterkt door de uitkomsten. Daarnaast leiden het vermoeden dat afval ook een negatieve invloed op het beeld van de buurt en het gevoel in het gebied kan hebben tot de aanbeveling tot verder onderzoek naar de invloed van afval in de openbare ruimte.

VOORWOORD

Met het afronden van deze scriptie komt ook een einde aan mijn opleiding Sociale Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ik vond het schrijven van een scriptie in het begin lastig en het heeft dan ook even geduurd voor ik op de goede weg was. Uiteindelijk is het gelukt en ik ben trots op het eindresultaat. Mijn interesse voor het onderwerp veiligheid werkt gewekt door verschillende vakken in de opleiding. Daarnaast heb ik altijd een fascinatie gehad voor plekken, waar een vreemde sfeer hangt en waar je je afvraagt, wat er op deze plekken voor zorgt dat ze bijzonder zijn. Het programma Probleemwijken, dat ik in de aanleiding noem, heeft een belangrijke invloed gehad op mijn keuze voor het onderwerp. Het feit dat de mening over een bepaalde plek of buurt zo enorm kan verschillen tussen mensen, heeft me aan het denken gezet en aanleiding gegeven tot het doen van dit onderzoek.

Ik wil iedereen bedanken die op wat voor manier dan ook heeft meegewerkt aan de totstandkoming van deze scriptie.

Sanne

Oktober 2015

LIJST VAN FIGUREN

Figuur	Titel	Pagina
2.1	De verdeling van factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden in drie categorieën	18
2.2	Schematische weergave van het CPTED-beleid	24
2.3	Conceptueel model	29
3.1	Schematische weergave van Rumsfeld's Knowns and Unknowns	32
3.2	De route van de wandeling over industrieterrein Hoendiep	40
4.1	Aantal keer dat een cijfer is gegeven, per groep	45
4.2	Resultaten Mann-Whitneytoets voor onafhankelijke steekproeven	46
4.3	Antwoorden die betrekking hebben op de aanwezigheid van andere mensen in het gebied, ingedeeld in categorieën	47
4.4	Antwoorden die betrekking hebben op de gebouwen in het gebied, ingedeeld in categorieën	47
4.5	Grafische weergave van de meest gegeven antwoorden per respondentengroep, ingedeeld in categorieën	48
4.6	Positieve aspecten in het gebied, per respondentengroep	49
4.7	Negatieve aspecten in het gebied, per groep	50

INHOUD

Samenvatting	2
Voorwoord	3
Lijst van figuren	4
Inhoud	5
Hoofdstuk 1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Probleemdefinitie en doelstelling	8
1.3 Relevantie.....	10
1.3 Vraagstelling	11
Hoofdstuk 2 Theorie	12
2.1 Definitie van veiligheid	12
2.2 Totstandkoming van angstgevoelens	15
2.3 Belangrijke relaties en gerelateerde concepten.....	15
2.4 Veiligheid in de realiteit.....	16
2.5 Factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden	17
2.6 Fysieke omgeving.....	22
2.7 Conceptueel model	28
Hoofdstuk 3 Methodologie	30
3.1 Onderzoeksmethode	30
3.2 Statistische analyse	33
3.3 Ontwerp van het onderzoek.....	34
3.4 Respondenteselectie	36
3.5 Voorbereiding van het onderzoek	38
3.6 Beperkingen van het onderzoek.....	41
Hoofdstuk 4 Resultaten	43
4.1 Bruikbaarheid van de resultaten	43
4.2 Het veiligheidsgevoel tijdens de wandeling	45
4.3 Waardering van het gebied.....	46
Hoofdstuk 5 Conclusie en discussie	51

7.1 De invloed van afval op het veiligheidsgevoel	51
7,2 Verdere bevindingen.....	52
7.3 Discussie	53
7.4 Reflectie	55
7.4 Aanbevelingen.....	56
Literatuurlijst.....	58
Bijlages	62
Bijlage 1: vragenlijst.....	62
Bijlage 2: antwoorden op de vragenlijsten.....	65
Bijlage 3: waarnemingen van de onafhankelijke waarnemer.....	73

HOOFDSTUK 1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

In 2005 werd op de Nederlandse televisie het programma “Probleemwijken” uitgezonden. In zes verschillende wijken in Nederlandse steden werden gebeurtenissen gefilmd en een aantal bewoners gevolgd. Het programma was erg omstreden omdat de personages in de afleveringen bijzonder grove taal uitten en misdaden bekenden en soms zelfs pleegden in bijzijn van de camera’s. Bovendien braken na uitzending van een aflevering over de Graafsewijk in ’s Hertogenbosch rellen uit die vier dagen aanhielden. Ook heeft een van de in de serie gevolgde personages na de uitzending zelfmoord gepleegd.

Het interessante aan deze serie is dat de interviewer, naast een aantal personen dat in de aflevering onder de loep genomen wordt, ook de andere buurtbewoners en toevallige voorbijgangers vraagt naar hun gevoel van veiligheid in de wijk. Toevallige voorbijgangers beschrijven de buurt als “gevaarlijk”, “achterbuurt” en noemen de bewoners “Tokkies” en “asociaal”. De bewoners zelf beschrijven de wijk echter als volgt: “er gebeurt hier wel eens wat, maar het is hier altijd gezellig!”. Terwijl de meeste mensen de gebeurtenissen in deze wijken als ronduit gevaarlijk zouden omschrijven, de wijken een erg slechte reputatie hebben en buitenstaanders over het algemeen voor geen goud naar deze wijk zouden willen verhuizen, wordt de wijk door de geïnterviewde bewoners als “gezellig en best wel veilig” beoordeeld. Aan de andere kant wonen er echter ook genoeg mensen in de wijk die het hier volstrekt mee oneens zullen zijn. Dit is misschien een extreem voorbeeld, maar het komt vaker voor dat de bewoners erg verdeeld zijn in hun mening over de wijk en de veiligheid in de wijk. En het is een bekend fenomeen dat buitenstaanders een heel ander beeld hebben van de veiligheid op een bepaalde plaats dan de mensen die er wonen of vaak komen. Hoe komt het dat er in een wijk veel dingen gebeuren die over het algemeen vaak een onveilig gevoel opwekken, terwijl niet iedereen zich hier onveilig voelt? Op welke manier komt het gevoel van veiligheid van de mens eigenlijk tot stand?

De wereld kent heel veel verschillende soorten plaatsen. Er zijn plaatsen waar mensen samenkomen, maar ook waar ze zich terugtrekken. Er zijn buurten met woningen, winkelgebieden, industrieterreinen en plekken waar verschillende functies gemengd zijn. Het gevoel dat je hebt op deze plekken is niet altijd hetzelfde. De meeste mensen voelen zich veilig in een vertrouwde buurt, bijvoorbeeld rond de eigen woning, maar dit hoeft niet altijd zo te zijn. Onbekende burens of personen die zich vreemd gedragen kunnen voor een onbehaaglijk gevoel zorgen, terwijl je in een winkelstraat, waar zich louter vreemden bevinden, een heel veilig gevoel kunt hebben. Niet iedere plek is objectief gezien ook even veilig. In sommige buurten vindt veel crimineel gedrag plaats, terwijl er op andere plaatsen nooit iets gebeurt. Het gevoel van veiligheid komt echter niet altijd precies overeen met de ‘echte’, ook wel objectieve veiligheid (Oppelaar en Wittebrood, 2006). Dat er nooit iets vervelends gebeurt, betekent niet direct dat je een veilig gevoel hebt op een plek. Het veiligheidsgevoel is een ingewikkeld concept en wordt door heel veel verschillende factoren beïnvloed. Sommige van deze

factoren zijn niet van buitenaf te beïnvloeden, omdat ze te ingewikkeld in elkaar zitten of worden veroorzaakt door persoonlijke omstandigheden, eigenschappen en ervaringen. Andere factoren kunnen echter wel worden beïnvloed en hier bevindt zich een mogelijkheid om het veiligheidsgevoel van de Nederlandse burger te verbeteren.

Een groep factoren die kan worden beïnvloed van buitenaf zijn de factoren die door de fysieke omgeving worden bepaald. Jane Jacobs benoemt in haar veelgeprezen boek, 'Rise and fall of great American Cities', verschillende factoren die volgens haar de veiligheid en het gevoel van veiligheid op een bepaalde plek zouden beïnvloeden. Ze bespreekt bijvoorbeeld een diversiteit aan functies, waardoor er op een plek altijd mensen aanwezig zijn, en een stratenpatroon met korte blokken (Jacobs, 1961). Er zijn ook veel andere onderzoeken gedaan naar de fysieke factoren die het veiligheidsgevoel zouden beïnvloeden (van Winsum-Westra en de Boer, 2004; Oppelaar en Wittebrood, 2006; Gemerden en Staats, 2006; van Steden, 2008). Deze onderzoeken wijzen verschillende zaken aan die het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden. Het is echter lastig om op een bepaalde plek precies aan te wijzen wat er aanwezig of juist afwezig is, waardoor je een bepaald gevoel krijgt. Je kunt op een verlaten industrieterrein rondlopen in het donker en je veilig voelen, maar een hoek om slaan en ineens een onbehaaglijk gevoel krijgen. Komt dit door die enkele straatlantaarn, die de straat ineens een illustere uitstraling geeft en waardoor de donkere hoekjes extra duidelijk worden? Of is het die ene fietser, die zo maar ineens van zijn fiets kan springen en je aan kan vallen? Als je alleen door een donkere straat loopt, kun je een bang gevoel krijgen omdat er geen andere mensen zijn. Waar je echter vaak bang voor bent, is juist de mogelijkheid dat er een beangstigend persoon op de loer ligt (Warr, 1990). Er is niet gemakkelijk de vinger te leggen op de factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden en er is geen handleiding voor het benoemen van deze factoren op een specifieke plek. Iedere plek is anders en zorgt er op andere manieren voor hoe men zich voelt.

1.2 Probleemdefinitie en doelstelling

Er wordt hier gesproken over veiligheid, maar dit is een complex begrip. Het is op heel veel verschillende manieren te definiëren in dit maakt het een lastig onderwerp om te onderzoeken. Het is echter van belang, dat direct duidelijk wordt om wat voor soort veiligheid het gaat. In de veiligheidstheorie wordt een belangrijk onderscheid gemaakt: dat tussen *objectieve* en *subjectieve* veiligheid. Als je het hebt over wat er feitelijk gebeurt op een plaats, welke activiteiten er plaatsvinden en welke situaties er ontstaan, die over het algemeen een onveilige situatie creëren, wordt er gesproken over *objectieve* veiligheid. Dit is in het kort de meetbare veiligheid, welke over het algemeen wordt weergegeven in criminaliteitscijfers. Als er echter wordt gesproken over het gevoel van veiligheid dat mensen hebben, zoals in dit onderzoek het geval is, wordt *subjectieve* veiligheid bedoeld (van Winsum-Westra en de Boer, 2004).

De subjectieve veiligheid is sterk gerelateerd aan de plaats waar de persoon in kwestie zich bevindt. Ieder mens heeft een algemeen veiligheidsgevoel, dat is gerelateerd aan de wereld in het algemeen en dat sterk kan worden beïnvloed door grote gebeurtenissen als oorlogen en aanslagen. In dit onderzoek is echter het veiligheidsgevoel op een specifieke locatie van belang. Niet iedereen voelt zich even veilig op dezelfde plek, maar hoe kan dit eigenlijk? Hoe is het mogelijk dat op een plaats waar zich schijnbaar weinig factoren bevinden die een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel hebben, mensen zich toch veilig kunnen voelen? En hoe kan een plek waar juist weinig van deze factoren aanwezig zijn, een onveilig gevoel geven? En hoe kunnen plekken waar op het eerste gezicht dezelfde factoren aanwezig zijn, toch een ander gevoel geven? Het veiligheidsgevoel is subjectief en voor iedereen anders, wat het een onderwerp maakt dat lastig te meten is en waar niet gemakkelijk eenduidige conclusies over te trekken zijn. Het veiligheidsgevoel wordt door heel veel verschillende factoren beïnvloed, en in de literatuur worden veel verschillende factoren en processen benoemd die een rol spelen bij het tot stand komen van het veiligheidsgevoel. Op basis van al deze verschillende factoren en processen is het echter niet gemakkelijk om een eenduidige conclusie over de totstandkoming van het veiligheidsgevoel op te stellen. Volgens Gernerden en Staats (2006) kan het ontbreken van een eenduidig resultaat uit dergelijke onderzoeken worden verklaard door een gebrek aan specifiek onderzoek, waarbij duidelijk onderscheid gemaakt wordt tussen specifieke factoren. Gernerden en Staats noemen als voorbeeld de verschillende vormen van criminaliteit en ongewenst gedrag en kenmerken van de fysieke ruimte die hierop van invloed kunnen zijn. Deze informatie uit het onderzoek van Gernerden en Staats leidt, in combinatie met de moeilijkheid om op basis van de bestaande literatuur een eenduidige conclusie over de totstandkoming van het veiligheidsgevoel te geven, tot het vermoeden dat een aspect van het veiligheidsgevoel niet voldoende is onderzocht. Gernerden en Staats richten zich in hun onderzoek op de fysieke ruimte, waaruit de onvoldoende onderzochte factoren afkomstig zouden kunnen zijn, en specifiek op criminaliteit en ongewenst gedrag (2006). Hier zouden dus de factoren gevonden kunnen worden, die in de bestaande literatuur niet voldoende zijn onderzocht. In dit onderzoek zal daarom worden getracht om een beter beeld te krijgen van de invloed van fysieke factoren en met name criminaliteit en negatief gedrag op het veiligheidsgevoel, om de kennis over de totstandkoming van het veiligheidsgevoel completer te maken.

Fysieke factoren zijn factoren, die voortkomen uit de inrichting en het gebruik van de fysieke ruimte. Ook voor deze factoren geldt dat ze niet bij ieder persoon dezelfde invloed hebben. De ruimte geeft echter een aantal zekerheden: factoren zijn aanwezig of ze zijn het niet. Dit geeft een houvast om verder onderzoek uit te kunnen voeren. De vraag is echter, welke invloed deze factoren op het veiligheidsgevoel hebben en waar zich de 'gap', het gat in de bestaande kennis over de invloed van fysieke factoren op het veiligheidsgevoel bevindt. Daarom zal dit onderzoek zich richten op de invloed van een specifiek fenomeen, dat plaatsvindt in de fysieke ruimte, op het veiligheidsgevoel: afval.

Afval dat zich bevindt op een plek die hier niet voor bedoeld is, is een duidelijk signaal van negatief gedrag van anderen. Iemand heeft niet de moeite genomen om het afval op een daar voor bestemde

plaats te deponeren en heeft hiermee willens en wetens de ruimte vervuild. Dit signaal van negatief gedrag van een ander, kan een sterke invloed hebben op het eigen gedrag, volgens de Broken Windows Theory van Wilson en Kelling (1982). Deze theorie stelt dat signalen van negatief gedrag van anderen, zoals verloedering, vervuiling en overlast, ervoor kunnen zorgen dat anderen die deze signalen zien, eerder geneigd zijn soortgelijk negatief gedrag te vertonen. Op deze theorie zal later dieper worden ingegaan. Wat echter een interessante vraag is, die naar aanleiding van het voorgaande gesteld kan worden, is in welke mate deze signalen van negatief gedrag van anderen, in dit geval het laten slingeren van afval, invloed kunnen hebben op het veiligheidsgevoel.

1.3 Relevantie

Er is al veel onderzoek gedaan naar het veiligheidsgevoel en de manier waarop dit tot stand komt. In Nederland is er de Onderzoeksraad voor Veiligheid, die voornamelijk onderzoek doet naar voorvallen die onveiligheid hebben gecreëerd of de veiligheid in het geding kunnen brengen in de toekomst (Onderzoeksraad voor Veiligheid, 2014). Ook wordt ieder jaar in de Veiligheidsmonitor door het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Ministerie van Veiligheid en Justitie onderzoek gedaan naar de objectieve veiligheid en de veiligheidsgevoelens van de Nederlandse burger. Ook is er veel onderzoek gedaan naar de theorie achter veiligheid, totstandkoming van gevoelens van veiligheid en factoren die deze gevoelens beïnvloeden (van Winsum-Westra en de Boer, 2004; Oppelaar en Wittebrood, 2006; Gemerden en Staats, 2006; van Steden, 2008; Noije en Wittebrood, 2008; Boers et al., 2008; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014). In de praktijk blijkt dat veiligheid een van de factoren is die aan de basis liggen van het prettig wonen in een buurt. Veiligheid staat in de top drie van meest genoemde problemen op buurtniveau. Mensen die de buurt niet veilig vinden willen eerder verhuizen en beoordelen hun wijk minder goed dan mensen die zich wel veilig voelen in de buurt (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013).

Het verbeteren van de veiligheid is al erg lang een belangrijk beleidsdoel van verschillende overheden en andere actoren (Visscher et al., 2008, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013). De Rijksoverheid stelt bijvoorbeeld in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte dat het leefbaarder maken van woon- en werkgebieden een van de belangrijkste doelen is (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2012). Dit blijkt ook uit de reden, die in de Veiligheidsmonitor 2012 wordt gegeven voor het doen van onderzoek naar veiligheid:

“Deze traditie van het verzamelen van gegevens over veiligheid komt voort uit het politieke belang dat aan veiligheid wordt toegekend. In diverse Veiligheidsprogramma’s van recentere kabinetten komt dit belang met nog meer nadruk naar voren. Ook het huidige kabinet Rutte-Asscher heeft het thema veiligheid tot een van de speerpunten van beleid gemaakt” (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013).

Het doel van dit onderzoek is daarom het completer maken van de kennis met betrekking tot het veiligheidsgevoel. Meer kennis over de totstandkoming van het veiligheidsgevoel kan een bijdrage leveren aan de verbetering van het veiligheidsgevoel, omdat kennis kan bijdragen aan het opstellen

van effectief beleid. Middels ruimtelijk beleid kunnen overheden interventies in de ruimte doen, die een positieve invloed op het veiligheidsgevoel kunnen hebben. Fysieke factoren, die te vinden zijn in de ruimte, kunnen immers een sterke invloed hebben op het veiligheidsgevoel, zowel op positieve als negatieve manier. Door meer kennis te vergaren over de fysieke factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden, kan worden bijgedragen aan het opstellen van beleid dat fysieke factoren die een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel hebben kan terugdringen. Ook kan de invloed van fysieke factoren met een positieve invloed worden vergroot. Op deze manier kan met ruimtelijk beleid de ruimte op zo'n manier worden aangepast, dat de burger zich veiliger voelt.

1.3 Vraagstelling

In dit onderzoek ligt de focus op een aspect van het veiligheidsgevoel dat in de literatuur in mindere mate is onderzocht, en waarmee mogelijk kan worden bijgedragen aan een beter inzicht in de totstandkoming van het veiligheidsgevoel. Het onderzoek richt zich op de factoren, die voortkomen uit de fysieke ruimte: de fysieke factoren. De nadruk ligt op de signalen van negatief gedrag van anderen, die in de fysieke ruimte te vinden zijn, in de vorm van afval. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Wat is de invloed van afval in de openbare ruimte op het veiligheidsgevoel?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, moeten een aantal deelvragen worden opgesteld aan de hand waarvan het onderzoek kan worden gestructureerd.

Allereerst moet er meer inzicht in de bestaande kennis over het veiligheidsgevoel worden vergaard. Hiervoor is de volgende deelvraag opgesteld:

1. Wat is veiligheid en op welke manier komt het veiligheidsgevoel tot stand?

Vervolgens wordt dieper ingegaan op de verschillende factoren, die het veiligheidsgevoel beïnvloeden. Afval in de openbare ruimte kan worden gezien als een vorm van overlast. Overlast is een van de vele fysieke factoren die het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden. Om te kunnen bepalen op welke manier het afval dat centraal staat in dit onderzoek het veiligheidsgevoel kan beïnvloeden, moet eerst dieper worden ingegaan op de fysieke factoren in het algemeen. Op deze manier kan een duidelijker beeld van de invloed van fysieke factoren op het veiligheidsgevoel worden gecreëerd en kan de focus worden gelegd op de ontbrekende kennis over dit onderwerp. Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende deelvraag:

2. Op welke manier beïnvloeden fysieke factoren het veiligheidsgevoel?

Aan de hand van deze deelvragen zal het onderzoek worden uitgevoerd, om uiteindelijk in de conclusie een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag van het onderzoek.

HOOFDSTUK 2 THEORIE

Veiligheid is een van de factoren die aan de basis liggen van het prettig wonen in een buurt. Veiligheid staat in de top drie van meest genoemde problemen op buurtniveau. Mensen die de buurt niet veilig vinden willen eerder verhuizen en beoordelen hun wijk minder goed dan mensen die zich wel veilig voelen in de buurt (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013). Het verbeteren van de veiligheid is daarom al erg lang een belangrijk beleidsdoel van verschillende overheden en andere actoren (Visscher et al., 2008, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013). Veiligheid kent echter zoveel verschillende betekenissen en interpretaties dat het erg moeilijk is om tot een eenduidige definitie te komen (Roels, 2007). In dit hoofdstuk worden relevante theorieën over de definiëring, interpretatie en gebruik van de term veiligheid besproken. In het volgende hoofdstuk wordt het andere belangrijke concept in dit onderzoek onder de loep genomen: de fysieke omgeving.

2.1 Definitie van veiligheid

Er zijn verschillende manieren waarop het woord ‘veiligheid’ gedefinieerd kan worden. De algemene definitie van veiligheid is ‘het veilig zijn’, waarmee ‘veilig’ duidt op ‘vrij van gevaar’ of ‘beschermd tegen gevaar’. ‘Gevaar’ wordt over het algemeen gedefinieerd als ‘de kans op iets ergs’, waarmee ‘iets ergs’ ‘bijzonder onaangenaam’ betekent. Met ‘onaangenaam’ wordt ‘niet plezierig, lastig of vervelend’ bedoeld (Van Dale, 2005). Veiligheid heeft dus volgens de algemene definitie te maken met de afwezigheid van of bescherming tegen onaangenaamheid, onplezierigheid en lastigheid. Waar deze onaangenaamheid, onplezierigheid en lastigheid op van toepassing zijn verschilt per definitie. Het kan van toepassing zijn op een plaats, een voorwerp, een gebouw, een situatie, maar ook op een gevoel. Dit maakt veiligheid een lastig te interpreteren begrip. In dit onderzoek wordt de term veiligheid in de eerste plaats gebruikt om een gevoel aan te duiden.

Soorten veiligheid: tegenstellingen

In de literatuur bestaan een aantal tegenstellingen binnen de definitie en het gebruik van de term veiligheid. Zo is het onderscheid tussen veiligheid en onveiligheid van belang. Daarnaast wordt objectieve veiligheid vaak tegenover subjectieve veiligheid gezet, net als fysieke versus sociale en positieve versus negatieve veiligheid. Deze tegenstellingen kunnen van dienst zijn bij het definiëren van de term veiligheid.

Objectieve versus subjectieve veiligheid

Een belangrijk onderscheid dat kan worden gemaakt tussen verschillende soorten veiligheid is het onderscheid tussen objectieve en subjectieve veiligheid. Objectieve of feitelijke veiligheid is de objectief waar te nemen veiligheid, die kan worden gemeten door bijvoorbeeld een telling van het aantal incidenten dat een negatieve invloed heeft op de veiligheid van de mens. Ook kunnen er schattingen

gemaakt worden voor de kans om 'getroffen' te worden (de kans dat een situatie onveilig wordt) en de ernst, de schade en andere statistische gegevens berekend worden (van Winsum-Westra en de Boer, 2004). Hier tegenover staat subjectieve veiligheid, welke zich richt op de emoties van mensen: het gevoel van veiligheid, en de interpretatie van de veiligheidssituatie. Subjectieve veiligheid wordt ook wel aangeduid als 'denkbeeldige veiligheid', wat vaak tegenover rationele veiligheid wordt gezet: iemand kan zich veilig voelen, maar dat, als men het rationeel bekijkt (objectieve veiligheid), niet zijn of zich juist onveilig voelen terwijl het objectief veilig zou moeten zijn (Oppelaar en Wittebrood, 2006). Gevoelens van subjectieve onveiligheid kunnen te maken hebben met criminaliteit, gevaarlijke (verkeers)situaties of een 'angst voor het onbekende', maar ook met overlast en ergernissen aan anderen (van Winsum-Westra en de Boer, 2004). van Steden et. al (2010) geven een duidelijk (en zoals ze het zelf noemen: cliché)voorbeeld: Subjectieve onveiligheid kan worden veroorzaakt door de vrees voor terrorisme, terwijl in Nederland de kans om slachtoffer te worden van terrorisme (objectieve veiligheid) amper groter is dan de kans om de jackpot te winnen. Het onderscheid tussen objectieve veiligheid en subjectieve veiligheid is in dit onderzoek van groot belang, omdat de nadruk ligt op het gevoel van veiligheid.

Fysieke versus sociale veiligheid

Naast het onderscheid tussen objectieve en subjectieve veiligheid, is ook het verschil tussen fysieke en sociale veiligheid belangrijk. Met fysieke veiligheid bedoelt men in de literatuur risico's die samenhangen met rampen en ongelukken (Helsloot, 2004). Vanderveen et. al. (2011) noemen dat het hier kan gaan om risico's die te maken hebben met technologische ontwikkelingen, klimaatverandering en industriële activiteiten, maar ook met de inrichting en het gebruik van de leefomgeving en de infrastructuur. Ook infectieziekten en mondiale uitbraken van bijvoorbeeld virussen worden door hen gerekend tot de fysieke veiligheid. Aan de andere kant wordt sociale veiligheid genoemd. Van Steden (2008) omschrijft dit als de veiligheid in de eigen woonomgeving, met de nadruk op mensen: overlast (geluid, rommel etc. van mensen in de woonomgeving) en criminaliteit. De bedreiging komt bij sociale veiligheid niet van buiten, zoals wel het geval is bij bijvoorbeeld natuurrampen en technologische mankementen, maar van binnen: de nadruk ligt op bedreigingen van de ene burger(groep) jegens de andere burger(groep) (Elffers en de Jong, 2004).

Emotionele aspecten staan voorop en van Steden (2008) benadrukt dat sociale veiligheid een veel diffuser aspect is dan fysieke veiligheid. Het kan duiden op een gevoel, het idee hebben dat 'het ergens niet pluis is', zonder dat hier een concrete reden voor gegeven kan worden. Het kan echter ook wijzen op duidelijke situaties die een onveilig gevoel kunnen veroorzaken, zoals donkere plaatsen en hangjongeren. Fysieke veiligheid hangt daarom voor een groter deel samen met de objectieve veiligheid, terwijl sociale veiligheid voor een groter deel samenhangt met de subjectieve veiligheid. Dit betekent echter niet, dat fysieke veiligheid niet subjectief beoordeeld kan worden. Een verkeerskruispunt dat te boek staat als 'gevaarlijk', maar waar een bepaald persoon echter nog nooit

bij een ongeluk betrokken is geraakt, kan bij deze persoon toch angst opwekken en daardoor de subjectieve veiligheid beïnvloeden.

Positieve versus negatieve veiligheid

Veiligheid kan op verschillende manieren worden gedefinieerd en een van de belangrijkste onderscheiden in definities is tussen positieve en negatieve veiligheid. Positieve veiligheid houdt volgens van Steden (2008) verband met begrippen als 'zeker' en 'vriendelijk', en gevoelens van 'ergens bij horen' en 'van elkaar op aan kunnen'. Van Steden schrijft dat mensen bescherming zoeken tegen iets: overlast, criminaliteit, etc. (negatieve veiligheid) maar dat ze die veiligheid ook kunnen vinden in iets: de gemeenschap en de mensen om hen heen (positieve veiligheid). Volgens van Steden et al. (2010) laat veiligheid zich het gemakkelijkst negatief definiëren. De nadruk ligt op zaken die de veiligheid negatief kunnen beïnvloeden en dus verslechteren, zoals criminaliteit, overlast, terrorisme en ander onheil. Hier wordt eigenlijk voornamelijk over **on**veiligheid gesproken. Positieve veiligheid zien zij echter als een vorm van veiligheid die nauw samenhangt met het gevoel van een gemeenschap, waar men bij hoort en in is ingebed. Hier is 'sense of belonging' een belangrijk concept: het gevoel om erbij te horen. Bij positieve veiligheid staat centraal dat bescherming gegeven en gevonden kan worden tegen zaken die de veiligheid negatief kunnen beïnvloeden.

De benamingen 'positieve veiligheid' en 'negatieve veiligheid', die door van Steden et. al (2010) gebruikt worden, vertalen zich gemakkelijk in het onderscheid tussen veiligheid en onveiligheid, dat wordt gemaakt door Boers et. al (2008). Zij benadrukken het verschil tussen de positieve en negatieve factoren, waar het gevoel van veiligheid door wordt beïnvloed. Positieve factoren hebben een positieve invloed op het gevoel van veiligheid en verhogen het gevoel van veiligheid, terwijl negatieve factoren het gevoel van onveiligheid verhogen. De nadruk ligt over het algemeen op deze negatieve factoren, zoals criminaliteit en slachtofferschap: als er meer inbraken worden gepleegd, beïnvloedt dit het gevoel van onveiligheid, terwijl positieve factoren, zoals sociale samenhang en vertrouwen in elkaar, het gevoel van veiligheid beïnvloeden. Er wordt hier dus eigenlijk een onderscheid gemaakt tussen factoren die het gevoel van veiligheid bedreigen en factoren die het veiligheidsgevoel verhogen (Boers et. al, 2008).

Gebruik van de term veiligheid in dit onderzoek

Veiligheid is een gecompliceerd concept, dat op diverse manieren uitgelegd kan worden. In dit onderzoek staat echter één definitie van veiligheid centraal: de subjectieve veiligheid. De nadruk ligt namelijk op het gevoel van veiligheid (subjectief) dat mensen hebben op een bepaalde plek, en hoe dit gevoel tot stand komt. Er zal dan ook voornamelijk worden gesproken over het veiligheidsgevoel. De objectieve veiligheid is hier ook van belang, omdat kennis van de objectieve veiligheid een van de factoren kan zijn die het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden. Daarnaast staat sociale veiligheid hier centraal. De nadruk ligt op gevoelens ten opzichte van gedrag van anderen, en niet zozeer op de veiligheid van de ruimte zelf.

2.2 Totstandkoming van angstgevoelens

Het veiligheidsgevoel heeft veel te maken met de totstandkoming van angstgevoelens. Angst is een emotie, die wordt veroorzaakt door een bedreiging, die vermoed of waargenomen kan worden. Het wordt gezien als een belangrijk overlevingsmechanisme en wordt gekenmerkt door zowel emotionele als lichamelijke, cognitieve en gedragscomponenten (Seligman, Walker en Rosenhan, 2001). Goffman (1971) gebruikt voor het verklaren van de totstandkoming van angstgevoelens de evolutietheorie. Hij stelt dat de mens de omgeving continu aftast op signalen van gevaar, omdat het in het verleden noodzakelijk was snel te kunnen reageren op roofdieren en ander gevaar om te kunnen overleven. Ook is er volgens Goffman een aangeleerd aspect te noemen, dat ontstaat door eerdere ervaringen. Dit verklaart waarom sommige mensen bepaalde prikkels uit de omgeving wel opvatten als signalen voor gevaar, terwijl anderen dit niet doen. Warr (1990) borduurt voort op deze theorie en onderscheidt drie soorten signalen, die angstgevoelens kunnen opwekken: duisternis, onbekendheid en aanwezigheid van anderen. Onbekendheid en duisternis zijn belangrijk omdat mensen in deze situaties het gevaar niet kunnen zien aankomen, omdat men de omgeving niet kent of niet goed kan zien wat er gebeurt. Aanwezigheid van anderen is echter een ingewikkelder fenomeen, omdat er juist ook hulp tegen eventuele gevaren kan worden geboden door anderen. Warr richt zich hier op de aanwezigheid van mensen die er dreigend uitzien en dus in staat zouden kunnen zijn iets vervelends te doen. Dit heeft ook te maken met het onbekend zijn van deze personen en het 'othering' principe. Bekenden vormen een groep die een gevoel van veiligheid geeft, terwijl onbekenden worden gezien als gevaar voor deze groep. Hier wordt in paragraaf 2.3 verder op ingegaan.

Oppelaar en Wittebrood (2006) benadrukken dat de emoties die gepaard gaan met gevoelens van onveiligheid een sterke affectieve component hebben. De angst wordt door dreiging van gevaar of een gevoel van gevaar gecreëerd. Oppelaar en Wittebrood maken bovendien een onderscheid tussen 'actual fear' en 'anticipated fear'. *Actual fear* komt voort uit een situatie van waargenomen bedreiging, zoals het aanschouwen van een overval. *Anticipated fear* is echter angst die voortkomt uit mogelijke bedreigingen en signalen die mogelijk kunnen wijzen op gevaar, zonder dat er echt een waarneembaar gevaar is. Gevoelens van *anticipated fear* kunnen worden gecreëerd door bijvoorbeeld rondhangende jongeren of duistere plekken (situaties waarvan 'algemeen bekend' is, dat ze eventueel gevaarlijk kunnen zijn).

2.3 Belangrijke relaties en gerelateerde concepten

Naast definiëring van veiligheid aan de hand van tegenstellingen tussen verschillende soorten veiligheid, is ook veel geschreven over de aard van het begrip veiligheid en de relaties met andere belangrijke concepten. Roels (2007) schrijft bijvoorbeeld dat veiligheid in een democratische samenleving een dynamisch begrip behoort te zijn, dat in sociaal en cultureel opzicht voortdurend in ontwikkeling is en bovendien vormgeeft aan de samenleving, maar ook door deze samenleving wordt bepaald.

Oakes (2009) definieert veiligheid als volgt:

Veiligheid is de 'constante staat' van een situatie of plaats, die doet wat hij hoort te doen. "Wat hij hoort te doen" wordt gedefinieerd aan de hand van publieke codes en standaarden [...] en persoonlijk beleid. Voor elke organisatie, plaats of functie, groot of klein, is veiligheid een normatief concept. Het stemt overeen met situatie-specifieke definities van wat verwacht wordt en acceptabel is (eigen vertaling).

Veiligheid in het algemeen wordt in de literatuur als moeilijk te definiëren omschreven. (Roels, 2007; Visscher et al., 2008). Er zijn echter een aantal concepten die vaak in verband worden gebracht met veiligheid, zoals door Roels (2007) en Oakes (2009): er bestaat een wisselwerking tussen veiligheid en de samenleving. Veiligheid beïnvloedt de samenleving, maar wordt ook door de samenleving beïnvloed. De definiëring van wat veiligheid moet zijn is afhankelijk van de situatie, organisatie of plaats en veiligheid betekent dus niet overal hetzelfde. Dit is een tweede aspect dat door Roels (2007) en Oakes (2009) wordt benadrukt: het dynamische karakter van het begrip veiligheid. Het moet volgens Roels (2007) voortdurend in ontwikkeling zijn en Oakes (2009) noemt het een normatief concept voor iedere organisatie, plaats of functie. Veiligheid is dus een dynamisch concept dat een belangrijke relatie heeft met de samenleving.

Leefbaarheid

Leefbaarheid is een belangrijk concept, dat een sterke wisselwerking kan hebben met zowel de objectieve als de subjectieve veiligheid. Leefbaarheid is, net als veiligheid, een lastig te definiëren begrip. Het heeft betrekking op de woonsituatie en woonomgeving van mensen en gaat vooral over de veiligheid, de sociale kenmerken en de fysieke kwaliteit van de woonomgeving en de wisselwerking tussen deze factoren (de Hart et al., 2002). Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen objectieve en subjectieve leefbaarheid. De objectieve leefbaarheid wordt bepaald door de leefomgeving en heeft bijvoorbeeld betrekking op de aanwezigheid en staat van woningen, faciliteiten en groene ruimte in een buurt. De subjectieve leefbaarheid is de perceptie van het individu met betrekking tot zijn of haar eigen leefbaarheid en de leefbaarheid in de buurt. Leidelmeijer et al. (2008) definiëren leefbaarheid dan ook als de mate waarin de omgeving voorziet in de behoeften en wensen van het individu.

2.4 Veiligheid in de realiteit

Wanneer er wordt gesproken over de veiligheid van een bepaald gebied, zoals een stad of een buurt, wordt vaak over de objectieve veiligheid gesproken. Gemeenten en politie kijken naar objectieve veiligheidscijfers, bijvoorbeeld het aantal inbraken in een bepaalde buurt, en proberen hier vervolgens iets aan te doen. Als de cijfers dan verbeteren, wordt gedacht dat de burger veiliger is en zich dus ook veiliger voelt. Er wordt echter vaak vergeten dat het gevoel van (on)veiligheid van de burgers niet alleen te maken heeft met objectieve veiligheidscijfers, maar ook met subjectieve veiligheid (Oppelaar en Wittebrood, 2006).

Beleid en regelgeving

In het beleid van de verschillende Nederlandse overheden wordt op verschillende manieren aandacht besteed aan veiligheid. Om de veiligheid te waarborgen, bestaat er regelgeving op verschillende niveaus. Gebouwen mogen bijvoorbeeld geen gevaar voor de veiligheid en de gezondheid van gebruikers opleveren, daarom bestaan er bouwregels voor het gebruiken, (ver)bouwen en slopen van gebouwen (Rijksoverheid, 2014a).

Het ministerie van Veiligheid en Justitie is een van de elf ministeries van de Nederlandse overheid. Dit ministerie heeft als doel ervoor te zorgen dat mensen in vrijheid kunnen samenleven en werkt aan een rechtvaardigere en veiligere samenleving. Dit gebeurt door middel van rechtsbescherming en het waar nodig ingrijpen in het leven van mensen. Soms worden grote ingrepen gedaan, zoals het detineren van veroordeelden, soms wordt door middel van het opleggen van een boete een kleine ingreep gedaan. De rechterlijke macht (rechters en officieren van justitie) en de politie zijn de uitvoerende organisaties, die verbonden zijn aan het ministerie en door middel van ingrijpen de samenleving veiliger en rechtvaardiger maken (Rijksoverheid, 2014b).

Over het algemeen wordt problematiek met sociale (on)veiligheid decentraal aangepakt. In grote steden spelen namelijk andere problemen dan in kleine dorpen, en de lokale besturen en uitvoerende instanties staan dicht bij de bewoners in kwestie. Instrumenten die worden ingezet komen meestal voort uit het wettelijk kader of uit projecten en rapportages die niet situatie-specifiek zijn (van Noije en Wittebrood, 2008).

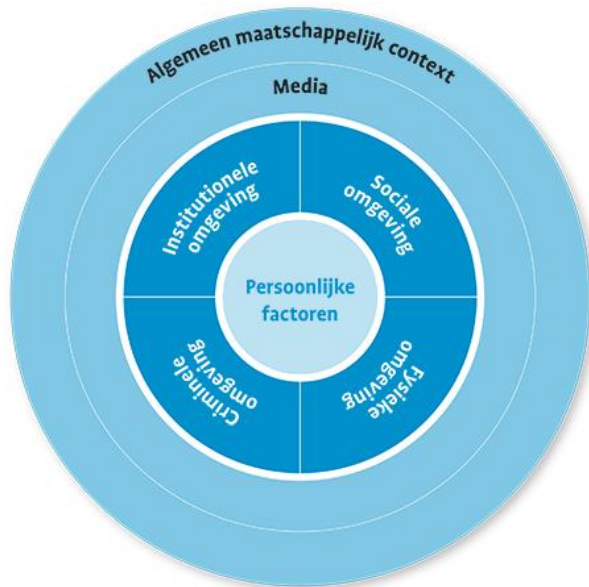
In de realiteit kan het veiligheidsgevoel dus worden beïnvloed door beleid. Dit kan op grootschalige manier, bijvoorbeeld door het landelijk beleid ten opzichte van criminaliteit te wijzigen, maar ook op kleine schaal door bijvoorbeeld het toevoegen van een lantaarnpaal op een donkere straathoek. De nadruk ligt echter op het verbeteren van de objectieve veiligheid. Beleid richt zich op het voorkomen van criminaliteit en ongelukken. Vaak wordt de subjectieve veiligheid door het verbeteren van de objectieve veiligheid ook verbeterd, maar dit is lang niet altijd het geval. Hier bevindt zich ruimte: het veiligheidsgevoel van de Nederlandse burger wordt niet alleen bepaald door de objectieve veiligheid.

2.5 Factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden

Er zijn heel veel verschillende factoren die het gevoel van veiligheid beïnvloeden. Daarom is het lastig om te bepalen op welke manier het veiligheidsgevoel actief kan worden beïnvloed, bijvoorbeeld door middel van overheidsbeleid. Een goede categorisatie van de factoren die invloed hebben is gemaakt door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Deze instantie stelt concepten op, aan de hand waarvan in beleid met thema's als veiligheidshandhaving en het veiligheidsgevoel van de burger om gegaan kan worden. van Het CVV geeft bijvoorbeeld advies aan gemeentes over hoe om te gaan met verschillende vormen van veiligheidsproblematiek. Een hulpmiddel dat is opgesteld is de

'Tafel van Twaalf': hierin worden factoren genoemd die het veiligheidsgevoel beïnvloeden en die met beleid kunnen worden beïnvloed.

Het CCV deelt de factoren die het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden in drie categorieën in: persoonlijk, situationeel en algemeen maatschappelijk. De factoren die het beste te beïnvloeden zijn, zijn de factoren die in de situationele categorie vallen. Het CVV maakt hier onderscheid tussen de sociale, fysieke, institutionele en criminele omgeving (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2015).

Figuur 2.1: De verdeling van factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden in drie categorieën: algemeen maatschappelijk, situationeel en persoonlijk (Eysink Smeets, 2013 in Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2015).

2.5.1 Algemeen maatschappelijke context

De algemeen maatschappelijke context bevat factoren die eigenlijk niet te beïnvloeden zijn. De maatschappij is een complex systeem waarin allerlei invloeden spelen. Het veiligheidsgevoel kan worden beïnvloed door zorgen over de wereld in het algemeen en de ontwikkelingen die de maatschappij doormaakt. Beck (2002) maakt dit duidelijk met zijn concept 'risicosamenleving': de technologie heeft zich zo ver ontwikkeld en is zo'n belangrijke rol gaan spelen in de samenleving, dat de gevolgen hiervan niet meer te voorspellen zijn. Dit resulteert in een risicosamenleving, waarin steeds meer onzekerheid ontstaat. Samen met individualisering en andere ontwikkelingen als de economische crisis kan men onzeker worden over het leven de toekomst en dit kan een sterke uitwerking hebben op het veiligheidsgevoel (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2015).

Media

Broers et al. (2008) wijzen de media aan als een sterke beïnvloeder van veiligheidsgevoelens. Boers et al. zeggen dat mensen over het algemeen angstiger zijn voor situaties van onveiligheid, naar mate er meer en sensationeler over bericht wordt door de media. Volgens de Vlaamse socioloog Elchardus moeten persberichten worden gezien als gevolg van onbehagen, maar ook als oorzaak van het levendig houden van het gevoel van onbehagen (2004). Hoe meer aandacht er aan een situatie van onveiligheid wordt besteed, hoe meer mensen zich er minder veilig door voelen. Elchardus pleit daarom voor het gedeeltelijk verplaatsen van de (politieke) debatten rondom veiligheid van het voorkomen van onveilige situaties, naar de rol van de media in het gevoel van veiligheid. De media blijven echter lastig te beïnvloeden, omdat de overheid de samenleving op de hoogte wil houden van belangrijke ontwikkelingen in het land. Of het nu gaat om een ongeluk of de economische crisis, de overheid is van mening dat de burger moet weten wat er speelt (Rijksoverheid, 2015c). Daarnaast is persvrijheid een begrip waar veel waarde aan wordt gehecht.

2.5.2 Persoonlijke context

Het veiligheidsgevoel is subjectief, wat in de eerste plaats betekent dat het niet bij iedereen hetzelfde is. Een gevoel wordt gebaseerd op heel veel verschillende dingen en de persoonlijke context speelt hier een grote rol in. Oppelaar en Wittebrood (2006) noemen hierbij vier belangrijke punten: persoonlijkheid, kwetsbaarheid, leefstijl en slachtofferervaringen.

Persoonlijkheid

De persoonlijkheid van een persoon bepaalt in zekere mate hoe iemand reageert in een bepaalde situatie en hoe angstig het persoon is aangelegd. Een angstig persoon zal zich simpelweg sneller onveilig voelen dan een minder angstig persoon (Oppelaar en Wittebrood, 2006).

Kwetsbaarheid

Kwetsbaarheid heeft te maken met de kans om slachtoffer te worden van criminaliteit en de inschatting van de eigen kwetsbaarheid. Hier spelen andere kenmerken van de persoon, zoals geslacht, leeftijd en etniciteit ook een rol. Wicox Rountree en Warner (1999) en Vanderveen (1999) hebben bijvoorbeeld uit onderzoek geconcludeerd dat er grote verschillen in veiligheidservaring zijn tussen mannen en vrouwen. Een kwetsbaar slachtoffer zou zich minder goed kunnen verdedigen en daarom eerder worden uitgekozen, bijvoorbeeld door een overvaller. Over het algemeen zijn vrouwen en ouderen dus kwetsbare groepen. Vooral de eigen inschatting van de kwetsbaarheid heeft een grote invloed op het veiligheidsgevoel: hoe hoger de eigen kwetsbaarheid wordt ingeschat, hoe negatiever het veiligheidsgevoel wordt beïnvloed (Hale, 1996).

Leefstijl

De leefstijl kan bepalen in welke mate iemand wordt blootgesteld aan bedreigingen. Iemand die vaak tot in de vroege uurtjes in het café of de discotheek te vinden is, is vatbaarder voor slachtofferschap

dan iemand die de avond voor de televisie doorbrengt en vroeg naar bed gaat (Oppelaar en Wittebrood, 2006).

Slachtofferervaringen

Tot slot spelen slachtofferervaringen een rol bij het ontstaan van het veiligheidsgevoel. Een individu dat eerder slachtoffer geweest is, zal de kans hoger inschatten dat dit weer gebeurt dan iemand die geen slachtofferervaring heeft (Oppelaar en Wittebrood, 2006). Ook andere ervaringen, zij het in mindere mate, kunnen een invloed hebben, bijvoorbeeld situaties die beangstigend waren, maar waarin niet direct iets vervelends gebeurd is zoals het getuige zijn van een vervelende gebeurtenis of een angst uit de kindertijd.

Tot slot zijn er een aantal andere factoren die het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden. Volgens de Veiligheidsmonitor 2014 spelen onder andere geslacht, leeftijd, seksuele geaardheid, etniciteit, opleidingsniveau en mate van verstedelijking van de woonplaats een rol in de totstandkoming van het veiligheidsgevoel. Vrouwen zijn bijvoorbeeld een gemakkelijker doelwit voor geweldsplegers. Het zich hiervan bewust zijn resulteert in een grotere angst voor slachtofferschap en dus een onveiliger gevoel (Oppelaar en Wittebrood, 2006; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014).

2.5.3 Situationele context

De situationele context bevat de factoren die situatie-specifiek zijn. Deze factoren zijn dus niet op iedere plek hetzelfde en werken ook niet overal hetzelfde. Een factor kan op een plek invloed hebben, terwijl het elders van geen belang is. De factoren in de situationele context kunnen beter beïnvloed worden dan de factoren in de algemeen maatschappelijke context en de persoonlijke factoren. De factoren in de situationele context worden door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid in vier categorieën ingedeeld: de sociale omgeving, criminele omgeving, institutionele omgeving en de fysieke omgeving.

Sociale omgeving

Onder de sociale omgeving kunnen aspecten als bevolkingssamenstelling en sociale kwaliteit van een buurt worden gerekend. Hier wordt de sociale veiligheid, zoals door Van Steden (2008) benoemd, van belang: de veiligheid in de eigen woonomgeving, waarbij de nadruk ligt op mensen en de bedreiging van binnen komt. Sociaal kapitaal is hierbij van groot belang. Sociaal kapitaal wordt door Putnam (2000) omschreven als 'de waarde van sociale netwerken'. Hiermee doelt hij op de voordelen die mensen uit sociale netwerken kunnen halen, zoals vertrouwen, interactie, samenwerken etc. Deze voordelen beïnvloeden en worden beïnvloed door het gevoel van sociale veiligheid: hoe meer men de buren vertrouwt en op elkaars kinderen past, hoe veiliger zich men over het algemeen voelt in de buurt. Sociale controle is hierbij belangrijk: men let op elkaar (van Steden et al., 2010). Blokland (2008) geeft aan dat wanneer sociale banden robuuster zijn en mensen op elkaar letten, onacceptabel en ongewenst gedrag (vervuiling, overlastveroorzaking, criminaliteit) afneemt en dus de leefbaarheid toeneemt.

Daarnaast kan er sprake van *othering*: het buitensluiten van mensen die niet bij de groep horen. De mensen die deel uitmaken van de groep (bijvoorbeeld de buurt) hebben kennis van de andere bewoners, de sfeer en de gang van zaken en horen er dus bij. Een outsider heeft dit niet en heeft daarom eerder een onveilig gevoel, omdat de mens van nature een angst voor het onbekende heeft en op een zekere afstand staat van de groep. Een outsider kan dan worden buitengesloten door de insiders (Canales, 2000; Putnam, 2000).

Naast het sociale klimaat is ook de bevolkingssamenstelling een factor die het veiligheidsgevoel kan beïnvloeden. Verschillende onderzoeken hebben uitgewezen dat het veiligheidsgevoel in buurten met bewoners van verschillende etnische achtergronden gemiddeld lager is dan in homogene buurten (Broekhuizen en Van Wonderen, 2012; Van Niekerk et al., 1989). Dit kan worden toegewezen aan een breed scala aan factoren. Bolt en Torrance (2005) wijzen spanningen tussen bevolkingsgroepen toe aan botsende en ongedeelde leefstijlen, terwijl Canales (2000) de angst voor het onbekende als verklaring geeft. Niet alleen etniciteit speelt hier een rol: ook andere demografische factoren zoals leeftijd kunnen van invloed zijn, zoals soms het geval is in studentensteden waar ouderen en studenten vaak met elkaar overhoop liggen. (Boers et al., 2007; Putnam, 2000).

Criminele omgeving

Een andere factor die van invloed is op de veiligheidsbeleving is de daadwerkelijke criminaliteit en overlast die zich in de omgeving voordoen. Hier gaat het eigenlijk over de objectieve veiligheid: de objectief waar te nemen veiligheid die kan worden gemeten, bijvoorbeeld door een telling van het aantal incidenten (van Winsum-Westra en de Boer, 2004). Wat hier echter van belang is, is de mate waarin de mensen er direct of indirect mee worden geconfronteerd. Op directe manier is dit mogelijk door slachtofferschap of getuigenervaringen, op indirecte manier door er van te horen van anderen of via de media (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2015). De vormen van criminaliteit en overlast die de grootste invloed hebben op het veiligheidsgevoel zijn die gebeurtenissen die de indruk geven dat de sociale, morele of fysieke orde in de omgeving in gevaar is: de signaalcriminaliteit (Innes, 2002).

In Nederland wordt voor deze criminaliteit vaak het begrip 'High Impact Crime' gebruikt. Het Openbaar Ministerie definieert High Impact Crime als "*criminaliteit die trending topic is, waarvan burgers niet meer goed slapen*" (Openbaar Ministerie, 2015). Onder High Impact Crime worden bijvoorbeeld overvallen, straatroven en woninginbraken gerekend, maar ook zedenzaken, ontvoering, moord en doodslag en geweld en agressiviteit in het algemeen. Deze delicten hebben vaak een flinke invloed op de betrokkenen en kunnen leiden tot grote maatschappelijke onrust.

Institutionele omgeving

De institutionele omgeving bestaat uit de professionals en organisaties die de verantwoordelijkheid hebben voor de veiligheid in bepaalde gebieden of situaties. Hier worden bijvoorbeeld de politie, gemeente, welzijnsinstellingen en woningbouwcorporaties onder gerekend, maar ook bedrijven en

scholen kunnen met hun beleid en handelen invloed hebben op het veiligheidsgevoel (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2015). In paragraaf 2.1.4.1 is al dieper ingegaan op de verschillende organisaties en professionals die zich in Nederland bezighouden met het waarborgen van de veiligheid. Hier gaat het echter om actief beleid. Er zijn ook manieren waarop deze organisaties en professionals het veiligheidsgevoel beïnvloeden, zonder dat ze hier actief mee bezig zijn (van Noije en Wittebrood, 2008).

Enkele manieren waarop instituties het veiligheidsgevoel direct kunnen beïnvloeden zijn het op verschillende manieren aanpakken van criminaliteit, het tegengaan van overlast en het verbeteren van het sociale klimaat in een wijk, bijvoorbeeld door de inrichting van de woonblokken te veranderen of gebieden te renoveren. Op indirecte manier wordt het veiligheidsgevoel bijvoorbeeld beïnvloed door publiek leiderschap: op welke manier worden bepaalde zaken die gerelateerd zijn aan veiligheid gecommuniceerd naar het publiek, en in welke mate wordt de aanpak door betrokken burgers als geloofwaardig en effectief beschouwd? Het heeft bijvoorbeeld een grote invloed op het veiligheidsgevoel of er wordt gesproken over ‘veiligheid’ of ‘onveiligheid’ door politie, gemeente en andere instanties (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2015).

2.6 Fysieke omgeving

In het vervolg van dit onderzoek zal worden gekeken naar de invloed van de ruimtelijke omgeving op het veiligheidsgevoel. Allereerst is het van belang om duidelijk te stellen naar welke factoren precies gekeken gaat worden. De factoren worden, zoals hierboven beschreven, door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2015) ingedeeld in drie categorieën, waarvan de situationele factoren het beste te beïnvloeden zijn. Omdat de categorie algemene maatschappelijke context alleen externe factoren bevat, die niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn door middel van beleid, worden deze factoren in dit onderzoek niet meegenomen. Hetzelfde geldt voor de factoren in de persoonlijke context. Het doel van dit onderzoek is het vergaren van meer kennis over de invloed van de fysieke omgeving en signalen van negatief gedrag van anderen in de openbare ruimte op het veiligheidsgevoel. De factoren die voortkomen uit de ruimtelijke omgeving, bijvoorbeeld door de inrichting van de ruimte, kunnen het beste worden beïnvloed door beleid en daarom wordt hier de nadruk op gelegd. De overige factoren, zoals de persoonlijke factoren, worden zoveel mogelijk buiten beschouwing gelaten.

In deze paragraaf zullen de fysieke factoren, die volgens de bestaande literatuur het veiligheidsgevoel beïnvloeden, worden onderzocht. Omdat verwacht wordt dat er een ‘gap’ bestaat in het bestaande onderzoek naar de invloed van de fysieke factoren, wordt hier in kaart gebracht welke kennis er op dit moment bestaat over deze factoren. Aan de hand van de bestaande kennis kan vervolgens de focus gelegd worden op het ontbrekende stukje kennis, dat kan bijdragen aan een beter begrip van de totstandkoming van het veiligheidsgevoel.

2.6.1 De relatie tussen mens en omgeving

Fysieke factoren zijn factoren die hun oorsprong vinden in de ruimtelijke omgeving. De ruimtelijke omgeving is de ruimte die mensen gebruiken om te wonen, werken, recreëren en zich te verplaatsen. De focus ligt hier op de publieke ruimte, de ruimte die door iedereen gebruikt kan en mag worden, in tegenstelling tot de private ruimte in bijvoorbeeld woningen en bedrijven. De ruimtelijke omgeving kan op verschillende manieren invloed hebben op het veiligheidsgevoel.

Roger Barker was een van de eerste wetenschappers die de link tussen de mens en zijn omgeving intensief onderzocht. Hij richtte zich op het uitleggen van de relatie tussen het individu en de directe omgeving en droeg met zijn onderzoek in sterke mate bij aan het ontwikkelen van het concept omgevingspsychologie (Barker, 1968). Omgevingspsychologie houdt zich bezig met de invloed van de omgeving op de waarneming, de beleving en het gedrag van individuen. Gifford (2007) omschrijft het als de interactie tussen de mens en zijn omgeving. Hij wijst op een belangrijk uitgangspunt in de omgevingspsychologie, namelijk de aanname dat de reactie van de mens op zijn omgeving tot stand komt door signalen die door afzonderlijke elementen van de omgeving worden afgegeven.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verricht ieder jaar een onderzoek naar de veiligheidsgevoelens van de Nederlandse burger. De resultaten van dit onderzoek worden gepresenteerd in de Veiligheidsmonitor. In de Veiligheidsmonitor 2014 zijn een aantal vragen opgenomen over de relatie tussen de omgeving en het veiligheidsgevoel.

Volgens de Veiligheidsmonitor 2014 voelt 18% van de mensen zich wel eens onveilig. De vragen in de Veiligheidsmonitor zijn er op gericht de veiligheidsgevoelens van de respondenten te achterhalen. Er worden echter geen directe vragen gesteld over de reden van deze gevoelens, dus directe factoren kunnen niet uit de Veiligheidsmonitor 2014 worden gehaald (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014).

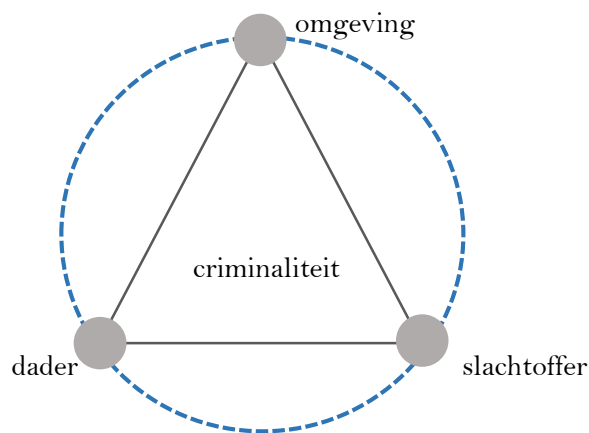
In het onderdeel 'leefbaarheid buurt' worden echter wel vragen gesteld over de fysieke voorzieningen die in de buurt aanwezig zijn. Deze fysieke voorzieningen hebben een directe invloed of een indirecte invloed (via de leefbaarheid) op het veiligheidsgevoel. De voorzieningen, die in de Veiligheidsmonitor worden genoemd zijn verlichting buiten, speelplekken voor kinderen en voorzieningen voor jongeren.

2.6.2 Het CPTED-beleid

De manier waarop de ruimtelijke omgeving is ingericht heeft een grote invloed op het veiligheidsgevoel. Er zijn verschillende fysieke factoren die een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel kunnen hebben, maar ook manieren om het veiligheidsgevoel te vergroten met interventies in de ruimtelijke omgeving. Er bestaan diverse theorieën over het vergroten van het veiligheidsgevoel met behulp van interventies. Een belangrijk concept dat hier centraal staat is het Crime Prevention Trough Environmental Design concept.

Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) is een concept dat wordt ingezet als leidraad om de ruimtelijke omgeving aan te passen zodat deze veiliger wordt en de gebruiker een veiliger gevoel geeft. Dit gebeurt door middel van interventies, die bijdragen aan criminaliteitspreventie en beheersing van geweld zonder de balans te verstoren met leefbaarheid, privacy en vrijheid. CPTED doet dit door het ontwerp, beheer en de inrichting van de ruimte op zo'n manier aan te passen dat menselijk gedrag wordt beïnvloed, zodat de kwaliteit van leven er beter wordt en criminaliteit wordt verminderd (Lopez et al., 2008). Met het CPTED-beleid wordt geprobeerd mogelijke daders van misdaden over te halen af te zien van de voorgenomen daad. Dit wordt gedaan door het manipuleren van de gebouwde omgeving. De drie belangrijkste uitgangspunten bij het CPTED-beleid zijn natuurlijk toezicht, natuurlijke toegangscontrole en territorialiteit.

Figuur 2.2: Schematische weergave van het CPTED-beleid (Robertshaw et al., 2001)

Centraal in dit beleid staat het voorkomen van criminele daden door de omgeving op zo'n manier in te richten, dat er door andere mensen toezicht gehouden wordt. In figuur 3.2 is de wisselwerking tussen de omgeving, dader en slachtoffer schematisch weergegeven, waarmee wordt laten zien dat deze wisselwerking het wel of niet plaatsvinden van criminaliteit kan beïnvloeden. Wanneer de ruimte dus op een bepaalde manier wordt ingericht, kan volgens het CPTED-beleid criminaliteit worden voorkomen (Robertshaw et al., 2001). Met criminele daden kunnen ernstige vergrijpen richting andere mensen, zoals aanranding of beroving, maar ook het veroorzaken van overlast door vandalisme of vervuiling bedoeld worden.

Natuurlijk toezicht

Een van de belangrijkste speerpunten, waar het CPTED-beleid zich op richt, is natuurlijk toezicht. Natuurlijk toezicht heeft voor een groot deel te maken met de aanwezigheid van andere mensen en is daarom een onderwerp dat zeer dicht grenst aan de sociale factoren, die het veiligheidsgevoel beïnvloeden. Natuurlijk toezicht houdt in dat fysieke elementen, mensen en activiteiten zo worden geplaatst dat er maximale zichtbaarheid ontstaat, waardoor potentiële daders van criminele activiteiten

de toegenomen controle voelen en zich beperkt voelen in hun vluchtmogelijkheden (Wittebrood en van Beem, 2004). Natuurlijk toezicht is een fenomeen dat, als de ruimte op zo'n manier is ingericht dat de omstandigheden hiervoor goed zijn, op natuurlijke wijze gebeurt. Mensen houden elkaars gedrag onbewust in de gaten en weerhouden elkaar op deze manier van het uitvoeren van criminele activiteiten.

Door de mogelijkheden voor natuurlijk toezicht te vergroten, kan het veiligheidsgevoel op een positieve manier worden beïnvloed. Jeffery (1977) noemt hier als manieren om het natuurlijk toezicht te vergroten het plaatsen van vensters zodat ze uitkijken op trottoirs en parkeerplaatsen, het op zo'n manier ontwerpen van de ruimte dat er toezicht ontstaat met name in de buurt van ingangen, het niet belemmeren van het zicht op ingangen, het vermijden van onverlichte gebieden, vooral op potentiële probleemplaatsen, en het juist plaatsen van verlichting, zodat niemand wordt verblind en de mensen herkenbaar zijn voor elkaar. Verlichting is hier een belangrijk onderwerp. Door verlichting worden bepaalde plekken overzichtelijk, terwijl er juist ook extra donkere hoekjes kunnen ontstaan wanneer op plekken de verlichting niet toereikend is. Op deze donkere plekken is geen natuurlijk toezicht en bovendien leidt de angst voor het onbekende en onzichtbare tot een verlaging van het veiligheidsgevoel. In de Veiligheidsmonitor 2014 komen ook vragen voor over verlichting, waaruit blijkt dat ook het CBS dit een belangrijk onderwerp vindt (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014b).

Ogen op straat

Jacobs (1961) beschrijft de stad als een plek waar extra aandacht besteed moet worden aan het gevoel van veiligheid en zekerheid en de sociale integratie van de inwoners te midden van een grote hoeveelheid vreemdelingen. Jacobs ziet verschillende ruimtelijke interventies als manieren om het veiligheidsgevoel en de sociale integratie te verbeteren. Deze interventies hebben allemaal te maken met het vergroten van de mogelijkheden voor natuurlijk toezicht. Jacobs heeft het over 'ogen op straat', wat inhoudt dat er mensen zijn die de straat in de gaten houden, zowel vanuit de gebouwen die aan de straat staan als vanaf de straat zelf. Jacobs merkt op dat vreemdelingen het veiligheidsgevoel negatief kunnen beïnvloeden: dit kan worden verklaard door een angst voor het onbekende. De stoep wordt door Jacobs gezien als een van de plekken waar dit negatieve effect teniet kan worden gedaan. De aanwezigheid van mensen die elkaar niet kennen, maar wel op elkaar letten zorgt hier voor sociale controle zoals dat ook in woongebieden waar mensen elkaar wel kennen gebeurt. Daarnaast zorgt drukte op de straat voor een reden om naar buiten te kijken voor de bewoners en gebruikers van de gebouwen, wat nog meer 'ogen op straat' met zich meebrengt. Jacobs richt dus vooral de aandacht op de aanwezigheid van andere mensen en natuurlijk toezicht, wat een positieve invloed op het veiligheidsgevoel heeft. De stoep is dus volgens Jacobs een belangrijke plek om het veiligheidsgevoel te verbeteren. Daarnaast kan dit effect worden vergroot door de aanwezigheid van korte stratenblokken, waardoor hoeken waar interactie plaatsvindt ontstaan, en de mening van primaire functies in een wijk waardoor er op alle tijdstippen van de dag mensen moeten en willen komen (Jacobs, 1961).

Overzichtelijkheid

Allereerst is overzichtelijkheid van de ruimte belangrijk om de gebruiker een veilig gevoel te geven. Newman (in Gernerden en Staats, 2006) beschrijft het concept 'defensible space', dat uitgaat van een kleinschalige woonomgeving die goed te overzien is en door bewoners wordt gezien als 'onze ruimte'. Overzichtelijke kleinschaligheid zorgt ervoor dat de naaste omgeving wordt beschouwd als gemeenschappelijk territorium, waarin te zien is wie er wel en niet hoort. Bewoners voelen zich verantwoordelijk voor het gebied, willen het netjes houden en willen actie ondernemen bij ongewenst gedrag. Hoge flatgebouwen worden gekenmerkt door anonieme bewoning en worden door Gernerden en Staats (2006) dan ook aangemerkt als potentiële broedplaats van criminaliteit. Bovendien belemmeren flatgebouwen het zicht en zorgen ze er op deze manier voor dat een ruimte niet overzichtelijk is.

Territorialiteit

De 'defensible space'-theorie van Newman (in Gernerden en Staats, 2006) sluit aan op de territorialiteit, die wordt genoemd als een van de belangrijkste speerpunten van het CPTED-beleid. Jeffery (1977) wijst met betrekking tot deze territorialiteit vooral op het belang van sociale controle, die ontstaat wanneer er afbakeningen zijn in de ruimte, die duidelijkheid scheppen over wie de eigenaar is. Naast het beschermen van het eigen territorium door de gebruikers, zoals Newman aangeeft, wijst Jeffery ook op het belang van het feit dat vreemden sneller opvallen in een ruimte die een duidelijke eigenaar of eigenaren heeft. Natuurlijke territorialiteit ontstaat door publieke, semipublieke en privéruimtes duidelijk af te bakenen met hekken, bestrating, gebouwen, borden en groen. Belangrijk is hier dat de openbare ruimte goed wordt onderhouden, zodat wordt uitgestraald dat de eigenaar actief aanwezig is. Ook moeten plekken die geen duidelijke eigenaar hebben worden toegewezen aan gebruikers. Daarnaast is het belangrijk om zoveel mogelijk mensen naar openbare plekken te trekken, om het toezicht te vergroten. Dit kan worden bereikt door het plaatsen van faciliteiten als bankjes in algemene ruimtes en het organiseren van activiteiten.

Natuurlijke toegangscontrole

Ook natuurlijke toegangscontrole is van belang. Hier wordt vooral het duidelijk aangeven van ingangen mee bedoeld, zodat er duidelijke grenzen zijn tussen publiek en privaat terrein. Dit beperkt de mogelijkheid tot crimineel gedrag. Jeffery (1977) besteedt hierin veel aandacht aan de plaatsing van ingangen en uitgangen en het sturen of beperken van de toegankelijkheid door het selectief plaatsen van hekken, verlichting en groen.

2.6.3 Overlast en verloedering

De meest directe vorm waarin de omgeving het veiligheidsgevoel beïnvloedt heeft voornamelijk te maken met het gebruik van de ruimte en gebeurt door overlast en verloedering, zoals verwaarlozing, vandalisme en afval. Er zijn verschillende soorten overlast, die niet allemaal even relevant zijn voor dit onderzoek. Zo is er sociale overlast, die wordt veroorzaakt door mensen die onaangenaam gedrag

vertonen op straat. Deze vorm van overlast vindt weliswaar plaats in de ruimte en wordt in zekere zin ook door de ruimte veroorzaakt wanneer er in de ruimte mogelijkheden zijn om ongestraft dit gedrag te vertonen, maar wordt hier gerekend tot de sociale factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden.

Ook kunnen mensen overlast ervaren door bijvoorbeeld verkeer en lucht- en geluidsvervuiling, maar ook deze vormen van overlast worden verder buiten beschouwing gelaten.

Fysieke verloedering

Wat echter wel belangrijke vormen van overlast zijn, zijn de vernieling, verloedering en verwaarlozing van de fysieke ruimte. Onder fysieke verloedering vallen volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek vier vormen van overlast: rommel op straat, straatmeubilair zoals vuilnisbakken, bankjes of bushokjes dat vernield is, bekladde muren of gebouwen en hondenpoep op de stoep, straat of in de perken. Deze vormen van fysieke verloedering worden door een aanzienlijk deel van de respondenten waargenomen: 69 procent van de respondenten ervoer in 2014 bijvoorbeeld wel eens overlast van hondenpoep. Bovendien zijn ze direct afkomstig uit de ruimtelijke omgeving (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014; 2014b). Ook wordt er in de Veiligheidsmonitor gevraagd naar tevredenheid over het onderhoud van de perken, plantsoenen en parken en het onderhoud van wegen, paden en pleintjes (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014b). Slecht onderhoud van openbare infrastructuur en openbaar groen zijn dus ook factoren het veiligheidsgevoel negatief kunnen beïnvloeden en die daarom moeten worden meegenomen. Belangrijk om op te merken is hier dat deze vormen van overlast veel te maken hebben met een gebrek aan natuurlijk toezicht. Wanneer er natuurlijk toezicht bestaat, zullen mensen minder snel materiaal vernielen, rommel maken of muren bekladden.

Broken Windows Theory

Over de invloed van fysieke verloedering op menselijk gedrag is een belangrijke theorie ontwikkeld door Wilson en Kelling (1982): de Broken Windows Theory.

De Broken Windows Theory stelt dat als bewoners en voorbijgangers van een buurt overlast en verloedering opmerken, niet alleen hun beeld van de buurt negatief beïnvloed wordt, maar ook hun eigen gedrag verandert. Gebruikers van een plaats die zichtbaar door anderen kapotgemaakt, vervuild of verwaarloosd is, zullen dit gedrag zelf ook gaan vertonen. Signalen van negatief en crimineel gedrag van andere mensen, zoals vervuiling en vernieling, zorgen ervoor dat anderen minder snel geneigd zijn hun eigen rommel wel op te ruimen en eerder zelf soortgelijk gedrag gaan vertonen. Keizer et al. (2008) hebben deze theorie op verschillende manieren getest, om meer empirisch bewijs te genereren. Zo concluderen ze niet alleen dat tekens van gedrag dat normen of regels schendt, leidt tot een toename van mensen die ditzelfde gedrag gaan vertonen: ook tonen ze aan dat als er tekenen zijn van gedrag dat een bepaalde norm of regel schendt, mensen zich ook minder aan andere normen en regels houden. De aanwezigheid van graffiti zorgde bijvoorbeeld voor een verdubbeling van het aantal mensen dat stal en de omgeving vervuilde. Keizer et al. (2008) hebben met dit onderzoek de Broken Windows Theory van Wilson en Kelling (1982) getest en geconcludeerd dat de theorie in de onderzochte

gevallen wel degelijk standhoudt. Wat hier precies getest wordt, is de manier waarop signalen van bepaald gedrag (vandalisme, verwaarlozing, vernieling en vervuiling; vanaf nu 'negatief gedrag' genoemd) het gedrag van anderen beïnvloeden.

2.7 Conceptueel model

Naar aanleiding van de theorie over veiligheid die in dit hoofdstuk is geanalyseerd, kan worden gezegd dat veiligheid een veelzijdig begrip is. Er zijn veel manieren waarop veiligheid kan worden gedefinieerd. In dit onderzoek is vooral het onderscheid tussen objectieve en subjectieve veiligheid van belang. Er wordt hier gefocust op de subjectieve kant: het gevoel van veiligheid, in tegenstelling tot de objectieve, waar te nemen, veiligheid (van Winsum-Westra en de Boer, 2004; Oppelaar en Wittebrood, 2006). Daarnaast ligt de nadruk op de sociale veiligheid: de veiligheid in de eigen woonomgeving, waarbij de potentiële dreiging afkomstig is van andere mensen (van Steden, 2008) in tegenstelling tot de fysieke veiligheid, waarmee voornamelijk risico's die samenhangen met rampen en ongelukken worden bedoeld (Helsloot, 2004).

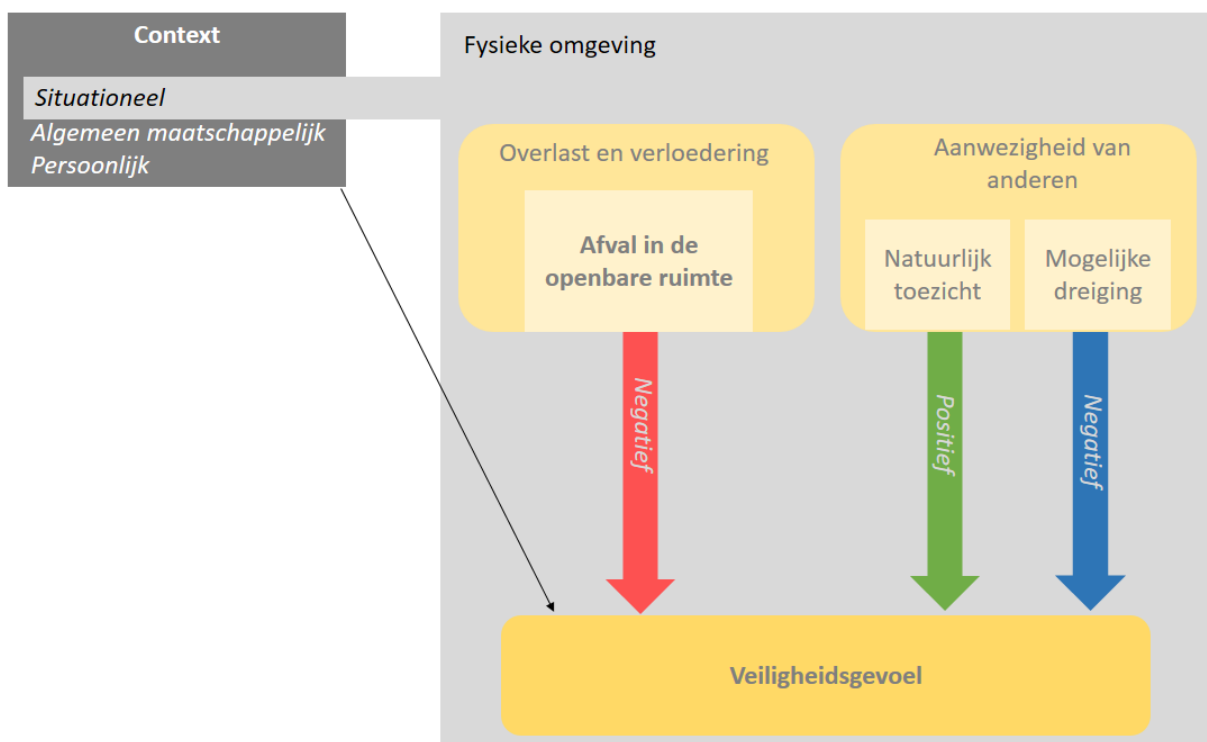
De manier waarop angstgevoelens tot stand komen is van grote invloed op het veiligheidsgevoel. De totstandkoming van angstgevoelens wordt sterk gerelateerd aan de evolutietheorie en de mens reageert op signalen die de omgeving afgeeft. Warr (1990) onderscheidt drie soorten signalen die angstgevoelens kunnen opwekken: onbekendheid, duisternis en aanwezigheid van anderen.

Om het doel van dit onderzoek, het aanvullen van de bestaande kennis over de totstandkoming van het veiligheidsgevoel door op zoek te gaan naar het ontbrekende stukje kennis, te kunnen behalen is gekeken naar de factoren waardoor het veiligheidsgevoel wordt beïnvloed. Op basis van de literatuur zijn drie contexten bepaald, waarbinnen het gevoel van veiligheid wordt beïnvloed: de algemeen maatschappelijke context, de persoonlijke context en de situationele context, zoals te zien in figuur 1. De algemeen maatschappelijke en persoonlijke context zijn moeilijk te beïnvloeden door beleid. Mogelijkheden zijn echter wel te vinden binnen de situationele context. Hier bevindt zich naast de institutionele, sociale en criminele omgeving ook de fysieke omgeving. De fysieke omgeving biedt de meeste mogelijkheden voor beleid om interventies te doen waarmee het veiligheidsgevoel kan worden verbeterd en daarom is er dieper op de fysieke omgeving ingegaan.

Binnen de fysieke omgeving zijn verschillende factoren benoemd, die op negatieve of positieve manier het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden. Op basis van de literatuur kan worden gezegd dat overlast en verloedering een duidelijke negatieve factor kan zijn in relatie tot het veiligheidsgevoel. Op basis hiervan is het uitgangspunt van dit onderzoek, afval, gekozen. Afval in de openbare ruimte kan worden gezien als een vorm van overlast en verloedering. Gemerden en Staats (2006) stelden dat het tekort aan specifiek onderzoek naar het veiligheidsgevoel mogelijk kan worden opgelost door te kijken naar de factor overlast en verloedering. Daarnaast kan de factor afval in de openbare ruimte worden

gekoppeld aan de Broken Windows Theory, die stelt dat signalen van negatief gedrag van anderen een negatieve invloed op eigen gedrag kunnen hebben (Wilson en Kelling, 1982). Ook Warr (1990) spreekt over signalen uit de ruimte, die een sterke invloed kunnen hebben op de totstandkoming van angstgevoelens. De invloed die de signalen van negatief gedrag, waarvan afval er een kan zijn, kunnen hebben versterkt het vermoeden dat er een verband bestaat tussen afval in de openbare ruimte en het veiligheidsgevoel (rode pijl).

Naast deze duidelijke negatieve factor biedt de ruimte echter ook mogelijkheden. Op basis van bovenstaande hoofdstuk kunnen namelijk ook een aantal positieve factoren worden aangewezen. Een aantal van deze factoren is terug te vinden in het CPTED-beleid. In dit beleid worden natuurlijk toezicht, territorialiteit en natuurlijke toegangscontrole als mogelijke manieren om het veiligheidsgevoel in de openbare ruimte te verbeteren aangewezen (Lopez et al., 2008). Centraal in dit beleid staat de aanwezigheid van anderen. De ogen op straat van Jacobs (1961) zorgen bijvoorbeeld voor een veiliger gevoel, omdat men elkaar in de gaten houdt. De aanwezigheid van anderen biedt hier een kans om het veiligheidsgevoel in de openbare ruimte te verbeteren (groene pijl). Wanneer echter wordt gekeken naar de totstandkoming van angstgevoelens, kan de aanwezigheid van anderen ook een mogelijke dreiging zijn, waarmee rekening moet worden gehouden (blauwe pijl).

Figuur 2.3: Conceptueel model

HOOFDSTUK 3 METHODOLOGIE

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd en verantwoord op welke manier de data wordt verzameld en waarom. Er wordt een onderzoeksmethode gekozen, er wordt uitgelegd op welke manier het onderzoek wordt uitgevoerd en met welke factoren rekening gehouden moet worden.

3.1 Onderzoeksmethode

In dit onderzoek wordt gekeken naar de invloed van een bepaald fenomeen (afval) op het veiligheidsgevoel. Het veiligheidsgevoel is heel persoonlijk en komt niet altijd op dezelfde manier tot stand, omdat bij ieder persoon andere factoren van invloed kunnen zijn (zoals de persoonlijke, maatschappelijke en situationele context; zie hoofdstuk 2). Daarom is er in dit onderzoek behoefte aan een methode waarbij naar de gevoelens van de respondenten gevraagd kan worden en waarbij veel mogelijkheden zijn voor open antwoorden. Daarnaast is het echter nuttig om duidelijke conclusies te kunnen trekken op basis van de antwoorden van de respondenten, waar juist gesloten antwoorden geschikt voor zijn. Om de juiste methode te kunnen kiezen, is een overweging gemaakt van de mogelijkheden.

Kwalitatief of kwantitatief

Onderzoeksmethodes kunnen worden ingedeeld in twee categorieën: kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het verschil tussen deze twee methodes kan op veel manieren worden gedefinieerd. Met kwalitatief onderzoek wordt vaak gevraagd naar het hoe en waarom, terwijl kwantitatief onderzoek zich eerder richt op cijfers (Flowerdew en Martin, 2005). Kwalitatief en kwantitatief onderzoek kunnen worden gezien als twee verschillende culturen met hun eigen waarden, normen en overtuigingen. Vaak wordt het verschil tussen deze onderzoeksmethodes vergeleken met de twee culturen, waar Snow (1959) onderscheid maakte: de exacte wetenschappen en de geesteswetenschappen. Hij constateerde dat er een grote kloof bestond tussen deze twee culturen, terwijl beide culturen noodzakelijk waren om de wereld te kunnen begrijpen. Hij pleitte daarom voor een dialoog tussen deze twee culturen, zodat ze dichter bij elkaar gebracht konden worden om van elkaar te kunnen leren.

Hennink, Hutter en Bailey (2011) noemen als grootste voordeel van kwalitatief onderzoek de mogelijkheid om ervaringen van mensen in detail te onderzoeken. Een kwalitatieve methode maakt het mogelijk om zaken vanuit het perspectief van de respondent te zien en te vragen naar meningen, betekenissen en interpretaties. Aan de andere kant heeft kwantitatief onderzoek als voornaamste voordeel de mogelijkheid om antwoorden te vinden, die te generaliseren en toepasbaar zijn op een grotere populatie. Aan de hand van steekproeven, die representatief voor de totale populatie zijn, wordt data verzameld waarmee berekeningen uitgevoerd kunnen worden, zodat algemeen toepasbare conclusies geformuleerd kunnen worden.

Verschillende methodes

Kwantitatief onderzoek wordt over het algemeen uitgevoerd aan de hand van vragenlijsten. In een enquête worden vragen gesteld, die door respondenten beantwoord worden. Vaak wordt gekozen voor gesloten vragen, waarbij een aantal antwoordmogelijkheden wordt gegeven waar de respondent uit kan kiezen. Het voordeel van deze afbakening in de vraagstelling is dat de antwoorden die de respondenten geven met elkaar te vergelijken zijn en dat er op deze manier numerieke data kan worden verzameld, die te generaliseren is en aan de hand waarvan conclusies getrokken kunnen worden over de totale populatie. Een nadeel is echter dat de respondent beperkte mogelijkheden heeft om een antwoord te geven en dat er dus veel potentieel nuttige informatie buiten beschouwing wordt gelaten.

Kwalitatief onderzoek kan worden uitgevoerd aan de hand van verschillende methodes. Een veelgebruikte gebruikte methode is het interview. In een interview stelt de onderzoeker de geïnterviewde open vragen, die niet van tevoren vast hoeven te staan. De geïnterviewde kan zijn of haar antwoord toelichten en hierin de eigen interesses, ervaringen, meningen en interpretaties meenemen. Daarnaast biedt een interview de mogelijkheid om vragen aan te passen en toe te voegen en kan er interactie tussen de onderzoeker en geïnterviewde plaatsvinden, wat leidt tot een dialoog of een conversatie. Dit betekent dat ieder interview anders verloopt en ook andere resultaten oplevert (Hennink, Hutter en Bailey, 2011).

Soorten antwoorden

Welke soort methode er wordt gekozen voor een onderzoek, is in grote mate afhankelijk van het soort antwoorden waar naar wordt gezocht. Dit kan worden uitgelegd aan de hand van het volgende citaat van Donald Rumsfeld:

“There are known knowns. These are things we know that we know. There are known unknowns. That is to say, there are things that we know we don’t know. But there are also unknown unknowns. There are things we don’t know we don’t know”.

Dit citaat is schematisch weergegeven in figuur 3.1. ‘*Known knowns*’ is bestaande kennis: kennis waarvan we zeker weten dat we er over beschikken. Vaak wordt voor kwantitatieve methodes gekozen wanneer men op zoek gaat naar kennis, waarvan bekend is dat deze nog niet bestaat: ‘*Known Unknowns*’. Er is van tevoren duidelijk, wat men niet weet en vaak is de uitkomst een getal, dat zegt of een verband wel of niet bestaat. Er wordt vaak gekozen voor kwalitatieve methodes wanneer op zoek wordt gegaan naar kennis, waarvan niet bekend is waar deze zich bevindt: ‘*Unknown Unknowns*’. Een kwalitatieve methode zoekt vaak naar antwoorden, terwijl van tevoren niet kan worden ingeschat wat deze antwoorden zijn.

Figuur 3.1: Schematische weergave van Rumsfeld's Knowns and Unknowns

Over het algemeen kan worden gezegd dat kwalitatief onderzoek het meest geschikt is voor de zoektocht naar *unknown unknowns*, terwijl met kwantitatief onderzoek de *known unknowns* beter gevonden kunnen worden. Dit betekent echter niet, dat dit in alle gevallen zo is. Een interview kan zich bijvoorbeeld uitstekend lenen voor het vinden van een antwoord dat als *known unknown* kan worden gezien, bijvoorbeeld wanneer een professional in een interview wordt gevraagd om op basis van zijn kennis een antwoord te geven.

Gekozen methode

In dit onderzoek wordt in de eerste plaats gezocht naar *known unknowns*. Er wordt gekeken, of het verwachte verband tussen afval en het veiligheidsgevoel daadwerkelijk bestaat. Dit betekent dat er het beste een vraag kan worden gesteld, waarvan de antwoorden met elkaar te vergelijken zijn.

In dit onderzoek is gekozen voor een methode, die de voordelen van kwantitatieve en kwalitatieve methodes combineert. In de eerste plaats moet de invloed van afval op het veiligheidsgevoel getest worden en dit betekent dat er een vraag moet worden gesteld, waarvan de antwoorden met elkaar te vergelijken zijn. Burssens (2008) ziet het belang van kwantitatief onderzoek in de vorm van bewijs die cijfers met betrekking tot veiligheid geven, waarmee kan worden gewerkt door beleidsmakers die snel beslissingen moeten nemen.

Daarnaast is het echter ook interessant meer te weten te komen over de ervaringen van de onderzochte personen tijdens de wandeling en de mate waarin het afval in de ruimte invloed heeft op bijvoorbeeld het beeld van het gebied, waar het afval ligt. Zijn er bijvoorbeeld nog andere factoren van invloed op het veiligheidsgevoel?

Daarom is gekozen voor een aanpak die zowel het vinden van een *known unknown*, de invloed van afval op het veiligheidsgevoel, als het vinden van *unknown unknowns* mogelijk maakt. Het onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van een vragenlijst, waarin zowel open als gesloten vragen zijn opgenomen. In de gesloten vraag wordt naar het veiligheidsgevoel gevraagd, terwijl de respondenten de mogelijkheid hebben om in de open vragen meer te vertellen over hun ervaringen tijdens de wandeling. Op deze manier wordt er kwalitatieve informatie vergaard en kan er inzicht ontstaan in de meningen, ervaringen en gevoelens van de deelnemers, zodat eventuele *unknown unknowns* aan het licht kunnen komen. Daarnaast is het echter ook mogelijk om de antwoorden van de respondenten op de vraag over het veiligheidsgevoel met elkaar te vergelijken en op basis van de uitkomst een generaliseerbare conclusie te geven.

Er is gekozen voor open vragen in een vragenlijst en niet voor een interview, omdat de respondenten deelnemen aan een van twee wandelingen, waarna naar de ervaringen moet worden gevraagd (zie paragraaf 3.2). Wanneer dit met interviews zou worden gedaan, zouden veel respondenten lang moeten wachten voor het interview plaats zou kunnen vinden. Dit betekent dat gevoelens kunnen afzwakken en ervaringen worden vergeten. Daarnaast is het niet haalbaar om de respondenten een voor een persoonlijk te interviewen, omdat ze na de wandelingen niet met elkaar mogen praten voor ze de vragen hebben beantwoord. De respondenten zouden dan individueel afgezonderd van elkaar moeten worden voor de vragen gesteld worden en dit is met een groep van dit formaat vrijwel onmogelijk.

3.2 Statistische analyse

In dit onderzoek staat het vermoeden centraal dat afval een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel kan hebben. Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, is in de vragenlijst een vraag opgenomen over het veiligheidsgevoel tijdens de wandeling:

Geef, op een schaal van 1 tot 10, aan hoe veilig je je tijdens de wandeling voelde (1= heel onveilig, 10= heel veilig).

De cijfers, die de respondenten hebben gegeven voor hun veiligheidsgevoel tijdens de wandeling worden ingevoerd in SPSS. Voor dit onderzoek is het namelijk niet voldoende wanneer het gemiddelde cijfer wordt berekend: er moet ook worden gekeken of de verschillen in de antwoorden, die de respondenten hebben gegeven, berusten op toeval voordat er op basis van deze resultaten daadwerkelijk conclusies getrokken kunnen worden over de populatie. Om dit te testen, is er een Mann-Whitneytoets voor onafhankelijke steekproeven uitgevoerd om te kijken of de resultaten van dit onderzoek significant zijn. Er is gekozen voor deze non-parametrische toets, omdat de steekproefgrootte te klein is om normaal verdeeld te zijn, wat een van de voorwaarden van parametrische toetsen zoals de T-toets is (Norusis, 2009).

Om een Mann-Whitneytoets uit te kunnen voeren, zijn een nulhypothese (H_0) en een alternatieve hypothese (H_A) opgesteld. Op basis van de statistische toets wordt bepaald welke hypothese wordt aangenomen en welke wordt verworpen. De nulhypothese gaat ervan uit dat er geen verschil is tussen het veiligheidsgevoel van groep 1 en groep 2: de alternatieve hypothese stelt dat er wel een verschil bestaat.

Nulhypothese (H_0): *Er is geen verschil tussen het veiligheidsgevoel van de respondenten van groep 1 en 2.*

Alternatieve hypothese: Het veiligheidsgevoel van de respondenten van groep 1 is hoger dan dat van de respondenten van groep 2.

Met een Mann-Whitneytoets kan onder andere worden nagegaan hoe groot de kans is dat het verschil tussen de antwoorden van de twee groepen veroorzaakt is door toeval. De waarde, die aangeeft hoe groot de kans is dat dit verschil berust op toeval, is de u-waarde. In het algemeen wordt in de wetenschap het verschil significant genoemd wanneer de u-waarde minder dan 5 procent is. Ook in dit onderzoek is gekozen voor een significantieniveau van 5 procent (Flowerdew en Martin, 2005). Wanneer de u-waarde kleiner is dan 0,05, wordt de nulhypothese verworpen en de alternatieve hypothese aangenomen: wanneer de u-waarde groter is dan 0,05 wordt de nulhypothese aangenomen.

In hoofdstuk 4 worden de antwoorden op deze vraag en de resultaten van de statistische toets besproken.

3.3 Ontwerp van het onderzoek

Om de vraag te kunnen beantwoorden of afval invloed kan hebben op het veiligheidsgevoel, wordt een wandeling georganiseerd met respondentengroepen die vervolgens een aantal vragen beantwoorden. Deze wandeling wordt uitgevoerd met twee groepen respondenten: een controlegroep en een tweede groep, waarbij een interventie in de ruimte zal worden gedaan. Tijdens deze wandeling wordt een duidelijk teken van negatief gedrag van andere mensen toegevoegd in de ruimte: afval op straat. Er is gekozen voor het plaatsen van afval, omdat dit een interventie is die door de onderzoeker zonder problemen weer ongedaan kan worden gemaakt. Afval is slechts een van de mogelijke signalen van negatief gedrag van anderen, waarvan wordt vermoed dat ze een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel kunnen hebben. Veel signalen van negatief gedrag van anderen, zoals vandalisme, richten echter vaak blijvende schade aan of zijn moeilijk te verwijderen. Bovendien trekken duidelijke blijvende signalen van negatief gedrag, zoals graffiti of een kapot bankje, de aandacht van andere gebruikers van de ruimte, wat kan leiden tot een melding bij de gemeente of de politie, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek in gevaar kan brengen. Daarom is er gekozen voor het plaatsen van afval, omdat dit gemakkelijk en snel kan worden opgeruimd en het geen blijvende schade aanricht in de ruimte.

Het onderzoek wordt in twee delen uitgevoerd. Er wordt een wandeling gedaan met twee groepen geselecteerde respondenten in een van tevoren geselecteerde omgeving. De eerste wandeling, zeg wandeling 1, is de nulmeting, waarin door de omgeving wordt gelopen met de groep. Na de wandeling krijgen de respondenten een vragenlijst, waarin vragen over het veiligheidsgevoel en de ervaringen tijdens de wandeling staan. Tijdens de tweede wandeling, wandeling 2, wordt met een tweede groep respondenten precies hetzelfde onderzoek uitgevoerd maar nu wordt er één factor veranderd: er wordt afval geplaatst op een locatie tijdens de wandeling. Vervolgens wordt dezelfde vragenlijst voorgelegd aan de respondenten van wandeling 2. Ten slotte worden de antwoorden van beide respondentengroepen vergeleken om te kijken of de interventie invloed heeft gehad op het veiligheidsgevoel.

Er is gekozen voor een wandeling in groepen, omdat de organisatie van het onderzoek op deze manier het meest efficiënt is. In de eerste plaats is het organiseren van een wandeling voor afzonderlijke respondenten een tijdrovende gebeurtenis, wat niet alleen praktische maar ook logistieke bezwaren met zich meebrengt. De respondenten moeten allemaal worden afgezonderd van elkaar, omdat ze niet over de resultaten moeten kunnen praten voordat alle respondenten aan het onderzoek hebben deelgenomen en de vragenlijst hebben ingevuld. Daarnaast is het van groot belang, zoals in paragraaf 4.3.1 nader wordt toegelicht, dat de omstandigheden tijdens de wandelingen voor zover mogelijk gelijk moeten zijn. Hoe meer verschillende wandelingen er plaatsvinden, hoe groter de kans dat er verschillen ontstaan in de omstandigheden op de locatie.

Waar wel rekening mee moet worden gehouden is de groepsdynamiek die ontstaat als de wandeling in een groep wordt gehouden. De respondenten letten op elkaar en zullen misschien bepaalde aspecten beter opmerken of juist niet zien, omdat andere respondenten onbewust de aandacht op een bepaald punt in de ruimte vestigen door er lang naar te kijken of juist snel voorbij te lopen. Dit kan invloed hebben op de resultaten en hier moet dan ook rekening mee worden gehouden. Om wederzijdse beïnvloeding door de respondenten zoveel mogelijk tegen te gaan zal voor de wandeling worden gevraagd om stilte en na afloop zal worden gevraagd om niet te overleggen over de wandeling voor iedereen de vragenlijst heeft ingevuld.

De wandeling wordt uitgevoerd in twee delen door twee verschillende groepen respondenten. Dezelfde respondenten kunnen de wandeling niet twee keer maken, omdat ze dan de verandering in de ruimte zullen opmerken. Er is echter wel een controlegroep nodig om ervoor te zorgen dat de resultaten van de wandeling met de interventie kunnen worden vergeleken met de 'normale' situatie, om aan te kunnen tonen of de interventie invloed heeft gehad op het veiligheidsgevoel. Om zo betrouwbaar mogelijke resultaten te behalen is het echter van belang dat zoveel mogelijk factoren tijdens de twee wandelingen hetzelfde zijn, vooral met betrekking tot de respondenten en de locatie waar het onderzoek uitgevoerd wordt.

Om aan te kunnen tonen of de signalen van negatief gedrag van anderen, in de vorm van afval, invloed hebben op het veiligheidsgevoel, moeten andere factoren die invloed zouden kunnen hebben op het

veiligheidsgevoel zoveel mogelijk worden uitgesloten. Door het op de juiste manier structureren en organiseren van het onderzoek, kan de invloed van veel factoren tot een minimum worden beperkt. Hoe minder factoren er aanwezig zijn die het veiligheidsgevoel van de respondenten kunnen beïnvloeden, hoe beter de invloed van de interventie (het afval) op het veiligheidsgevoel gemeten kan worden.

3.4 Respondentenselectie

Om de invloed van overige factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden op het onderzoek tot een minimum te beperken, moeten allereerst de respondenten met zorg worden uitgekozen. Omdat het onderzoek zal worden uitgevoerd in twee delen, waarbij twee groepen respondenten nodig zijn, moet er een aantal criteria worden opgesteld waaraan de respondenten moeten voldoen. Dit zorgt ervoor dat de respondenten van beide groepen zoveel mogelijk op elkaar lijken, waardoor de antwoorden van de respondenten het beste met elkaar te vergelijken zijn.

3.4.1 Uitsluiten van de persoonlijke context

Zoals in paragraaf 2.2 van hoofdstuk 2 is benoemd, heeft de persoonlijke context een grote invloed op het veiligheidsgevoel, zonder dat hier gemakkelijk iets aan veranderd kan worden. Deze factoren kunnen echter een grote invloed hebben op de totstandkoming van het veiligheidsgevoel, wat gevaar oplevert voor de betrouwbaarheid van de resultaten in een onderzoek als dit. Daarom moeten de respondenten allereerst op zo'n manier worden gekozen, dat ze op het gebied van de persoonlijke context zoveel mogelijk overeenkomen. Op deze manier kan de invloed van de factor persoonlijke context op het veiligheidsgevoel zoveel mogelijk worden uitgesloten.

Volgens paragraaf 2.2 kunnen de factoren kwetsbaarheid, slachtofferschap, leefstijl en persoonlijkheid een rol spelen in de totstandkoming van het veiligheidsgevoel. Daarom zal in de vragenlijst een vraag naar eerdere slachtofferervaringen worden opgenomen, om eventuele verschillen op basis van slachtofferschap te kunnen uitsluiten. De respondenten met significante slachtofferervaringen, die het veiligheidsgevoel tijdens de wandeling kunnen beïnvloeden, kunnen op basis van de antwoorden op deze vraag eventueel uit het onderzoek gehaald worden. Op deze manier worden de resultaten van het onderzoek zo betrouwbaar mogelijk, omdat de factor slachtofferervaringen op deze manier buiten spel gezet wordt. Om de invloed van de categorie kwetsbaarheid zoveel mogelijk uit te sluiten, is gekozen voor respondenten die autochtone, heteroseksuele mannen zijn. Deze groep is in de realiteit het minst kwetsbaar en voelt zich het minst vaak onveilig (Pleysier, 2010). Persoonlijkheid is echter een factor die erg moeilijk te meten is, waardoor het lastig is om een criterium op te stellen waaraan de persoonlijkheid van een respondent moet voldoen. Daarom is ervoor gekozen om in de vragenlijst een vraag op te nemen, die gaat over de mate waarin de respondent angstig is aangelegd. Zo kunnen eventueel ook de respondenten met een afwijkende mate van angstigheid buiten beschouwing van het onderzoek worden gelaten. Omdat de respondenten echter mannelijk zijn en mannen over het

algemeen minder angstig zijn aangelegd dan vrouwen, wordt verwacht dat er geen grote verschillen worden waargenomen in de antwoorden op deze vraag. Daarnaast kan worden verwacht dat de respondenten de vraag niet altijd naar waarheid beantwoorden, omdat het laten blijken van angst door mannen kan worden gezien als een teken van zwakte.

In de Veiligheidsmonitor 2014 worden naast verschillen tussen eerder genoemde eigenschappen van respondenten ook verschillen in een aantal andere eigenschappen gemeten. Samen met de eerder genoemde kenmerken, leidt dit tot de volgende kenmerken waaraan de respondenten moeten voldoen:

- Man
- Leeftijd tussen 15 en 24 jaar
- Autochtone Nederlander
- Heteroseksueel
- Hoger onderwijs genoten
- Woonachtig in zeer sterk stedelijk gebied

Omdat alle respondenten die in dit onderzoek ondervraagd zullen worden, binnen deze categorieën vallen zullen er geen verschillen in veiligheidsgevoelens optreden die te wijten zijn aan een van de factoren die uit deze categorieën vallen. Hiermee kan de categorie persoonlijke context zoveel mogelijk buiten beschouwing worden gelaten in dit onderzoek.

3.4.2 Aantal respondenten

Er zijn verschillende manieren waarop het ideale aantal respondenten voor een dergelijk onderzoek vastgesteld kunnen worden. In een kwantitatief onderzoek wordt een steekproef gedaan uit de populatie die wordt onderzocht. Een steekproef kan alleen perfect nauwkeurig worden genoemd, wanneer de hele populatie onderzocht wordt (Burns en Bush, 2006). Bij ieder onderzoek zijn echter beperkingen, zoals tijd en geld, van invloed die het onmogelijk maken om de gehele populatie te onderzoeken. Daarom wordt in de meeste gevallen gekozen voor een steekproef, waarmee een zo nauwkeurig mogelijke representatie van de populatie wordt gegeven.

In de eerste plaats is het echter belangrijk om te bepalen wat mogelijk en haalbaar is in de tijd die voor het onderzoek beschikbaar is. Om de resultaten zo betrouwbaar mogelijk te maken, wordt het onderzoek in één keer uitgevoerd. De organisatie van twee wandelingen met twee groepen respondenten is lastig, omdat er een flink aantal respondenten benaderd moet worden die allemaal op hetzelfde moment aanwezig kunnen zijn.

Er zijn voor dit onderzoek ongeveer 80 mensen benaderd, met als doel dat er zoveel mogelijk aan het onderzoek zouden deelnemen. Omdat deelname aan het onderzoek op vrijwillige basis is, moet rekening gehouden worden met een aantal respondenten dat niet komt opdagen. Daarnaast moeten eventuele respondenten met slachtofferervaringen kunnen worden uitgesloten uit het onderzoek, zodat deze factor geen invloed kan hebben. Uiteindelijk hebben 30 respondenten deelgenomen aan het

onderzoek. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen met dit aantal respondenten geen conclusies worden getrokken over de populatie. Hiervoor moet een parametrische toets worden uitgevoerd met de resultaten, wat alleen kan wanneer de resultaten een normale verdeling laten zien. Dit is alleen mogelijk bij een aantal cases van minimaal 30 (Flowerdew en Martin, 2005). Aangezien beide groepen slechts 15 respondenten bevatten, kan alleen een non-parametrische toets worden uitgevoerd met deze gegevens. Een non-parametrische toets is breder toepasbaar, maar minder efficiënt dan een parametrische toets en er kunnen dan ook minder algemeen toepasbare conclusies worden getrokken op basis van de uitkomst.

3.4.3 Verdeling van de respondenten

Om de invloed van de interventie op het veiligheidsgevoel te kunnen testen, worden de respondenten in twee groepen verdeeld. Deze verdeling zal zo willekeurig mogelijk gedaan moeten worden. Daarom worden de vragenlijsten, die de respondenten na de wandeling gaan invullen, in enveloppen gestopt en voorzien van een cijfer 1 of 2. De vragenlijsten worden geschud en in willekeurige volgorde uitgedeeld. Het cijfer dat op de vragenlijst staat die de respondent ontvangt, zal bepalen aan welke wandeling de respondent deelneemt.

3.5 Voorbereiding van het onderzoek

De respondenten die op basis van paragraaf 3.2 zijn geselecteerd, zullen deelnemen aan een van de twee wandelingen die voor dit onderzoek georganiseerd worden. De wandelingen zullen echter met zorg gepland moeten worden, zodat ook hier zoveel mogelijk factoren die eventueel invloed zouden kunnen hebben op het veiligheidsgevoel kunnen worden uitgesloten om een zo betrouwbaar mogelijk resultaat te behalen. Daarnaast moet ook de vragenlijst zorgvuldig worden opgesteld om zoveel mogelijk betrouwbare informatie uit de antwoorden van de respondenten te kunnen halen.

3.5.1 Locatie en tijd van de wandeling

De wandelingen waar de twee groepen respondenten aan deelnemen moeten uiteraard op dezelfde plaats gebeuren en de route moet hetzelfde zijn. Om de omstandigheden tijdens de twee wandelingen zo gelijk mogelijk te houden, worden de wandelingen direct na elkaar gehouden. Op deze manier is er de grootste kans op vergelijkbare weersinvloeden. Het weer kan namelijk een belangrijke invloed hebben op het humeur van de respondenten (Klimstra et al., 2011). Omstandigheden als regen, felle zon en een slecht humeur kunnen de waarneming beïnvloeden, waardoor beide wandelingen niet meer goed te vergelijken zijn.

Daarnaast is de hoeveelheid mensen die aanwezig is op de locatie van het onderzoek van belang. Er moet worden gezorgd voor een zo groot mogelijke kans op een constant aantal mensen op de locatie. Als bijvoorbeeld een school uitkomt of een bedrijf sluit, zijn er veel mensen tegelijkertijd aanwezig. Tijdens etenstijd zijn er juist minder mensen op straat dan op andere tijdstippen van de dag. Daarom

moet een moment op de dag worden gekozen waarop de kans op grote afwijkingen in het aantal mensen in vergelijking met de normale hoeveelheid mensen op die plek, het kleinst is.

De locatie waar het onderzoek wordt uitgevoerd is ook van belang. Het moet een plek zijn waar de interventie in de ruimte, het plaatsen van afval op straat, kan worden gedaan op zo'n manier dat hij kan worden waargenomen door de respondenten en zonder dat het teveel opvalt. De aanwezigheid van teveel mensen, zoals in een druk winkelgebied, is daarom niet geschikt. Wanneer er afval geplaatst wordt in een drukbezocht gebied zullen al snel mensen die niet aan het onderzoek deelnemen zich met de situatie gaan bemoeien en bijvoorbeeld stil blijven staan. Toeschouwers kunnen een negatieve invloed hebben op de betrouwbaarheid van het onderzoek en zelfs op het veiligheidsgevoel van de respondenten, omdat het gevoel bekeken te worden een onveilig gevoel met zich mee kan brengen. Ook kan het gevaar opleveren voor het waarnemingsvermogen van de respondenten, omdat de aandacht wordt afgeleid van de wandeling zelf. Een rustige locatie, waar niet teveel mensen komen en waar afval niet teveel uit de toon valt is dus noodzakelijk.

Al deze afwegingen hebben geleid tot de keuze om de wandeling te houden op industrieterrein Hoendiep in de stad Groningen. Er bevinden zich verschillende bedrijven op dit terrein, waarvan de meeste om 6 uur sluiten. Er bevinden zich een aantal leegstaande panden op het terrein en in de avonden komen er weinig mensen. Er zitten een sportschool en enkele woonwinkels die tot 9 uur open zijn, waardoor er wel wat mensen komen maar niet veel. De aanwezigheid van de leegstaande gebouwen en het gebrek aan aanwezigheid van veel mensen maken dit een goede locatie om de interventie in de ruimte, het plaatsen van afval, mogelijk te maken. De leegstaande gebouwen geven het gebied een ietwat verlaten en rommelige indruk, waardoor het afval niet teveel zal opvallen. Ook is de kans op voorbijgangers die zich met het onderzoek bemoeien of blijven staan kijken hier klein.

De wandelingen zullen worden gehouden op een vrijdagavond in juni om half 8. Op vrijdagavond zijn er geen winkels langer open dan normaal en bevinden zich niet bijzonder veel mensen in het gebied, die er op andere momenten niet zijn. Voor beide wandelingen is een kwartier uitgetrokken, zodat het volledige onderzoek tussen half 8 en 8 uur afgerond kan worden. Dit betekent dat het tijdens beide wandelingen even licht is, dat de kans op veranderende weersomstandigheden zo klein mogelijk is en dat de kans op plotselinge stromen mensen zo klein mogelijk is gemaakt.

De route die zal worden gelopen tijdens de twee wandelingen is aangegeven in figuur 3.2. De blauwe stippellijn is de wandelroute, de rode stip geeft de locatie van het afval dat geplaatst zal worden tijdens de tweede wandeling weer.

antwoorden verkregen worden. Het is belangrijk dat de antwoorden die met dit onderzoek verkregen worden weergaves van de echte gevoelens van de respondenten zijn en niet van wat de respondenten zelf zeggen dat hun gevoelens zijn. Het 'Stated versus Revealed Preferences' concept dat afkomstig is uit de economie, maar ook veel wordt gebruikt in de sociale wetenschappen, is hier aan de orde. Er is in veel gevallen namelijk een belangrijk verschil tussen wat mensen zeggen dat ze vinden en wat ze daadwerkelijk vinden. Verschillende onderzoeken in uiteenlopende vakgebieden hebben flinke verschillen tussen de 'stated en revealed preferences' of gevoelens aangetoond (Adamowicz, Louviere en Williams, 1994; van Dam, Heins en Elbersen, 2002). Wat in dit onderzoek alleen van belang is, is het 'revealed': de echte gevoelens van de respondenten, in tegenstelling tot de gevoelens die de respondenten zelf zeggen te hebben. Daarom moeten er voornamelijk open vragen gesteld worden. Als bijvoorbeeld wordt gevraagd of een specifieke factor invloed heeft op het veiligheidsgevoel, geeft de respondent hier als antwoord zijn 'stated preference'. Met open vragen kan worden bereikt dat de respondent zijn 'revealed preference' en dus zijn echte gevoelens opschrijft. Ook wordt gevraagd om het veiligheidsgevoel tijdens de wandeling met een rapportcijfer te beoordelen. Deze cijfers kunnen worden vergeleken om het eventuele verschil in veiligheidsgevoel zo duidelijk mogelijk aan te tonen. Het onderzoek zal worden uitgevoerd op basis van een vragenlijst met ruimte voor verschillende vragen. De vragen blijven algemeen en gaan in op het veiligheidsgevoel, maar ook op de manier waarop dit beïnvloed werd tijdens de wandeling. De vragenlijst is bijgesloten als bijlage 1.

3.6 Beperkingen van het onderzoek

In bovenstaande tekst zijn verschillende gevaren besproken, waarmee rekening gehouden moet worden en er is beschreven op welke manier hiermee wordt omgegaan. In ieder onderzoek zijn echter punten aan te wijzen die op een andere manier hadden kunnen worden aangepakt. Ook in dit onderzoek is dit het geval. Een belangrijke limiterende factor bij het voorbereiden en uitvoeren van dit onderzoek was tijd en veel keuzes zijn op basis van deze limiterende factor gemaakt.

Ten eerste maakt de gerichte selectie van de respondenten het mogelijk om de categorie persoonlijke context buiten beschouwing te laten, maar hierdoor geeft het onderzoek geen beeld van de volledige bevolking van Nederland. Er is onderzoek gedaan naar de veiligheidsgevoelens van de mannelijke, in Groningen wonende en studerende, autochtone student met een leeftijd tussen de 14 en 24 jaar. Omdat voor een zeer specifieke groep respondenten is gekozen wordt geen aandacht besteed aan de veiligheidsgevoelens van andere groepen in de samenleving en ook bestaat er geen mogelijkheid om vergelijkingen tussen deze groepen te maken. De beperkte tijd die voor dit onderzoek beschikbaar is en het belang van het uitsluiten van de categorie persoonlijke context maken het echter noodzakelijk om deze afbakening te maken.

Daarnaast is het mogelijk dat de deelname aan de wandeling in groepen een negatieve invloed heeft op het waarnemingsvermogen en de gevoelens van de respondenten. Door de groepsdynamiek die ontstaat tijdens de wandeling kunnen respondenten elkaar afleiden en beïnvloeden. Ook is het aannemelijk dat de deelname aan de wandeling in een 'veilige' groep andere resultaten oplevert dan wanneer de respondenten alleen door het gebied gelopen zouden hebben. Wegens praktische overwegingen, zoals besproken in paragraaf 3.3, is echter voor het uitvoeren van het onderzoek in groepen gekozen. Daarnaast is getracht om zoveel mogelijk te voorkomen dat respondenten elkaar beïnvloeden tijdens de wandeling.

Ten slotte is het aantal respondenten dat deelgenomen heeft aan het onderzoek niet groot genoeg om een conclusie te kunnen trekken op basis waarvan generalisaties gemaakt kunnen worden over de totale populatie. Er is een minimaal aantal respondenten nodig om een parametrische toets, zoals een t-toets, uit te kunnen voeren met de resultaten. Bij een te laag aantal respondenten moet een non-parametrische toets worden uitgevoerd. De resultaten van deze toets kunnen wel significant zijn, maar hebben een veel minder sterk verband met de totale populatie. Wanneer er voldoende respondenten hadden deelgenomen aan het onderzoek en een parametrische toets uitgevoerd had kunnen worden, waren de resultaten betrouwbaarder geweest en hadden er sterkere conclusies getrokken kunnen worden op basis van de resultaten. In paragraaf 3.4.2 is het aantal respondenten dat aan dit onderzoek heeft deelgenomen verder toegelicht.

HOOFDSTUK 4 RESULTATEN

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van het onderzoek, die aan de hand van vragenlijsten vergaard zijn, worden besproken. Het onderzoek is uitgevoerd in twee delen. Er zijn twee aansluitende wandelingen georganiseerd en aan beide hebben 15 respondenten meegedaan. De respondenten hebben na afloop een vragenlijst ingevuld en de resultaten van de twee wandelingen zullen hier naast elkaar gelegd worden en worden vergeleken, zodat kan worden getracht een antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek te formuleren.

Eerst zal worden gekeken of de antwoorden van alle respondenten gebruikt kunnen worden, omdat de persoonlijke context (slachtofferervaringen en angstig aangelegd zijn) van groot belang kan zijn bij de totstandkoming van het veiligheidsgevoel (zie paragraaf 3.2).

4.1 Bruikbaarheid van de resultaten

Allereerst moet worden gekeken of de antwoorden van alle respondenten gebruikt kunnen worden. In de vragenlijst zijn vragen opgenomen om te achterhalen of de respondenten eerdere slachtofferervaringen hebben, die van invloed kunnen zijn geweest op hun veiligheidsgevoel tijdens de wandeling. Ook is een vraag opgenomen over het algemene veiligheidsgevoel in de openbare ruimte.

4.1.1 Algemeen veiligheidsgevoel

Om in kaart te brengen wat het algemene veiligheidsgevoel van de deelnemende respondenten is, is gevraagd hoe vaak de respondenten zich onveilig voelen in de openbare ruimte. De antwoordmogelijkheden waren ‘nooit’ ‘heel soms’, ‘wel eens’, ‘regelmatig’, ‘vaak’ en ‘altijd’. Van de 30 respondenten die hebben deelgenomen gaven er 5 als antwoord ‘nooit’ en de overige 25 respondenten gaven aan zich ‘heel soms’ onveilig te voelen. Omdat de meeste respondenten hetzelfde antwoord gaven en er geen sterk afwijkende antwoorden waren, zijn de resultaten van alle respondenten meegenomen in het onderzoek.

4.1.2 Eerdere slachtofferervaringen

Omdat eerdere slachtofferervaringen een belangrijke invloed kunnen hebben op het veiligheidsgevoel (Oppelaar en Wittebrood, 2006; zie ook paragraaf 3.2) is gevraagd of de respondenten eerder iets hebben meegemaakt, waardoor ze zich in de openbare ruimte in bepaalde situaties angstiger of minder veilig voelen. De antwoordmogelijkheden waren ‘ja’, ‘nee’ en ‘weet ik niet/zeg ik niet’. Van de 30 respondenten gaven 4 als antwoord ‘ja’, 3 ‘weet ik niet/zeg ik niet’ en 19 ‘nee’. Vervolgens is gevraagd om een toelichting over deze gebeurtenis en de mate waarin deze het gevoel van veiligheid in de openbare ruimte beïnvloedt. De antwoorden van de respondenten die ‘ja’ hadden gezegd waren:

‘spooktochten’, ‘mijn laptop is laatst gejat’, ‘een groep mensen en ik alleen’ en ‘aangevallen door een hond, daarom bang op plekken waar honden zijn’.

Van al deze antwoorden kan worden gezegd dat ze situaties betreffen die niet direct van toepassing waren tijdens de wandeling, wat inhoudt dat het slachtofferervaringen zijn die weinig tot geen invloed hebben gehad op het veiligheidsgevoel in deze situatie.

‘Spooktochten’ wordt gezien als een antwoord dat geen slachtofferervaring betreft. Het gaat hier om een ervaring waarbij angstige situaties zijn gecreëerd om de deelnemers van de tocht met opzet te laten schrikken. Dit is echter van tevoren geregeld en zonder opzet om de deelnemers iets aan te doen, wat betekent dat het alleen gaat om het oproepen van angstgevoelens en de deelnemers te laten schrikken. Het is daarnaast wel mogelijk dat dergelijke ervaringen invloed hebben op het veiligheidsgevoel, maar hierbij wordt aangenomen dat deze alleen van toepassing zijn op het angstgevoel en veiligheidsgevoel in het donker en wanneer deze persoon alleen is.

Het antwoord ‘mijn laptop is laatst gejat’ gaat om een ervaring, waarbij een persoonlijk eigendom is gestolen. Dit heeft betrekking op de veiligheid van eigendommen en niet direct met de eigen veiligheid. Diefstal van persoonlijke eigendommen kan echter wel degelijk invloed hebben op het veiligheidsgevoel en bovendien kan deze persoon na de diefstal bang zijn om beroofd te worden wanneer hij over straat gaat met zijn eigendommen. Aangezien het een wandeling met 16 mensen betrof, waarin de kans op beroving te verwaarlozen is, en de respondent geen zichtbare waardevolle spullen bij zich droeg kan ook van deze slachtofferervaring gezegd worden dat hij van weinig tot geen invloed is geweest tijdens de wandeling.

Van het antwoord ‘een groep mensen en ik alleen’ kan worden gezegd dat dit een angst betreft voor eventuele gebeurtenissen. De respondent geeft aan zich niet gemakkelijk te voelen wanneer hij over straat gaat en een groep mensen tegenkomt. Er wordt echter niet gesproken over ervaringen met dergelijke ‘vreemde’ groepen. De respondent was bovenal niet alleen, maar zelf in een groep en daarom kan ook van deze ervaring worden gezegd dat de invloed op het veiligheidsgevoel te verwaarlozen is.

Hetzelfde geldt voor het antwoord ‘aangevallen door een hond, daarom bang op plekken waar honden zijn’. De respondent geeft zelf aan alleen bang te zijn op plekken waar honden zijn. Tijdens de wandeling waren er weinig mensen aanwezig in de ruimte en er zijn geen honden waargenomen, wat betekent dat ook deze slachtofferervaring buiten beschouwing kan worden gelaten en de resultaten van deze respondent gebruikt kunnen worden in het onderzoek.

De analyse van deze resultaten heeft geleid tot het vaststellen van de bruikbaarheid van de resultaten van alle respondenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek.

4.1.3 Vergelijking situatie

Om ervoor te zorgen dat de resultaten van de beide wandelingen zo goed mogelijk met elkaar vergeleken kunnen worden, is de wandeling van tevoren goed gepland en is rekening gehouden met

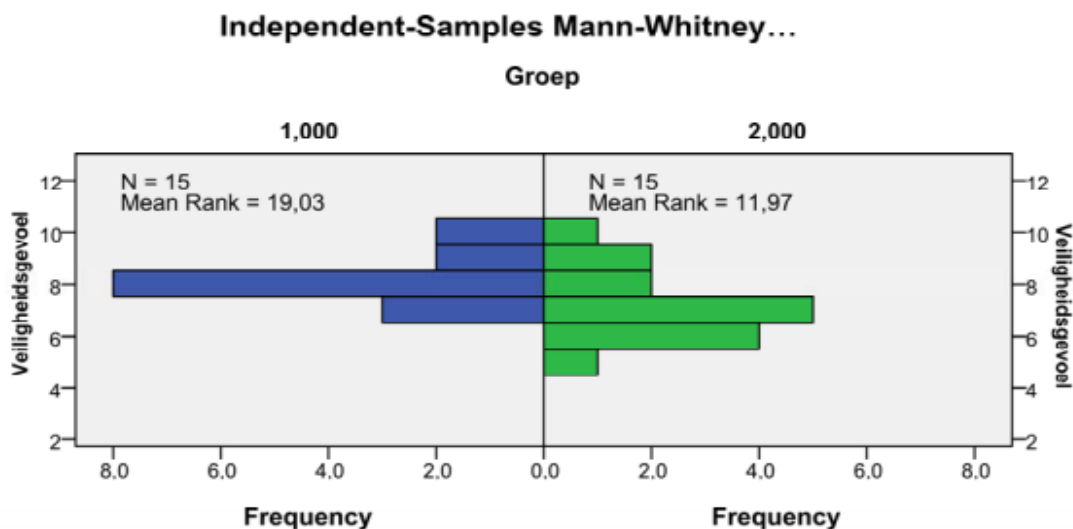
verschillende zaken, die het veiligheidsgevoel van de respondenten en daarmee het onderzoek kunnen beïnvloeden (zie paragraaf 4.3). Het is echter niet mogelijk van tevoren uit te sluiten dat tijdens de wandelingen de omstandigheden niet hetzelfde zijn. Daarom heeft de onderzoeker een onafhankelijke waarnemer ingeschakeld, die de situatie tijdens beide wandelingen heeft beoordeeld en alle verschillen tussen de wandelingen heeft gedocumenteerd. Ook zijn bijzondere factoren die opvielen in de ruimte genoteerd. De onafhankelijke waarnemer heeft gedocumenteerd dat de situatie tijdens beide wandelingen nagenoeg hetzelfde was. Er waren tijdens beide wandelingen ongeveer evenveel mensen op straat en er passeerden evenveel auto's. Opvallende zaken in het gebied was een groepje rondfietsende jongeren en politie te fiets, die tijdens beide wandelingen waar te nemen waren. Verschillen tijdens de wandelingen waren er wel: De waarnemer heeft het afval tijdens de tweede wandeling waargenomen en noteerde ook een grote hoeveelheid vogels die langs vloog. Daarnaast was de deur van de sportschool 'Fit for Free' tijdens de eerste wandeling gesloten, terwijl deze tijdens de tweede wandeling een tijdje geopend was zodat de muziek van binnen duidelijk te horen was.

4.2 Het veiligheidsgevoel tijdens de wandeling

Om inzicht te verkrijgen in het veiligheidsgevoel van de respondenten tijdens de wandeling, is de volgende vraag gesteld:

Geef, op een schaal van 1 tot 10, aan hoe veilig je je tijdens de wandeling voelde (1= heel onveilig, 10= heel veilig).

De antwoorden van de respondenten van beide groepen zijn ingevoerd in het programma SPSS. Vervolgens is een Mann-Whitneytoets uitgevoerd met de resultaten. Waarom voor deze statistische toets is gekozen, is besproken in paragraaf 3.4.3. De resultaten van de Mann-Whitneytoets zijn weergegeven in figuren 4.1 en 4.2.

Figuur 4.1: Aantal keer dat een cijfer is gegeven, per groep

Zoals te zien is in figuur 4.1, verschilt het gemiddelde veiligheidsgevoel van groep 1 sterk van dat van groep 2. Groep 1, die deelnam aan de wandeling waarbij geen afval was geplaatst, geeft gemiddeld een 8,2 terwijl groep 2, die deelnam aan de wandeling waarbij afval was geplaatst, slechts een 7,2 geeft. Daarnaast is in figuur 4.1 te zien dat de respondenten van groep 1 veel minder uiteenlopende cijfers geven: de cijfers variëren tussen een 7 en een 10 en 8 van de 15 respondenten geven het veiligheidsgevoel een 8. Groep 2 geeft echter cijfers die variëren tussen een 5 en een 10 en het cijfer dat het vaakst is gegeven is een 7 (vijf maal).

Total N	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Test Statistic	Standard Error	Standardized Test Statistic	Asymptotic Sig. (2-sided test)	Exact Sig. (2-sided test)
30	59,500	179,500	59,500	23,366	2,268	,023	,026

Figuur 4.2: Resultaten Mann-Whitneytoets voor onafhankelijke steekproeven

In figuur 5.2 zijn de resultaten van de Mann-Whitneytoets weergegeven. Nu moet worden gekeken of het verschil tussen de gemiddeldes significant is. Wanneer dit voor minstens 95% significant is, kan met minstens 95% zekerheid worden gezegd dat het verschil bestaat. In de kolom 'Exact Sig. (2-sided test)' kan worden gezien dat de u-waarde van deze test 0,026 is. 0,026 is kleiner dan 0,05 (het toegestane significantieniveau).

Op basis van deze uitkomst wordt vervolgens gekeken naar de hypothesen die zijn opgesteld:

Nulhypothese (H_0): *Er is geen verschil tussen het veiligheidsgevoel van de respondenten van groep 1 en 2.*

Alternatieve hypothese (H_A): *Het veiligheidsgevoel van de respondenten van groep 1 is hoger dan dat van de respondenten van groep 2.*

Wanneer de resultaten van de Mann-Whitneytoets significant zijn, moet de Nulhypothese (H_0) worden verworpen en kan de Alternatieve hypothese (H_A) worden aangenomen. Op basis van deze uitkomst wordt daarom de Nulhypothese (H_0) van dit onderzoek verworpen.

4.3 Waardering van het gebied

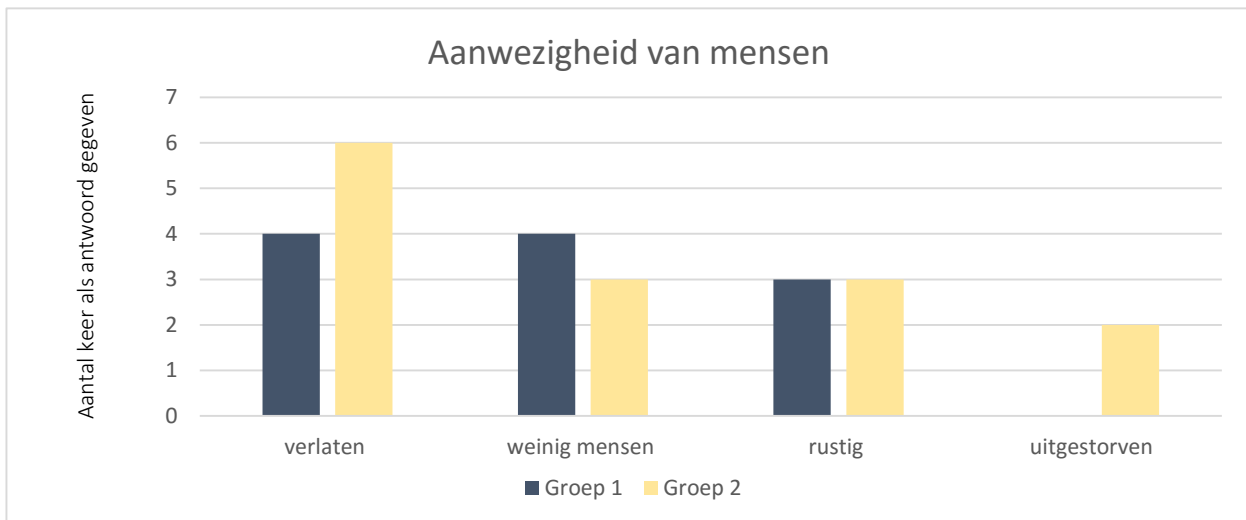
Naast de vraag over het veiligheidsgevoel zijn er nog verschillende andere vragen gesteld aan de respondenten. Zo is er gevraagd naar hoe het gebied voelde en waardoor dit gevoel werd veroorzaakt.

4.3.1 Hoe voelde het gebied?

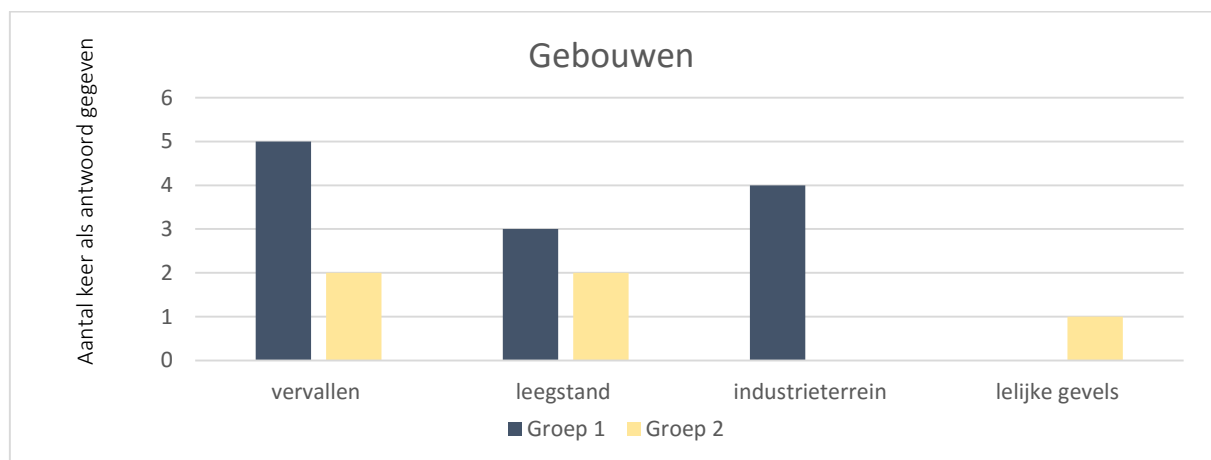
De eerste vraag die aan de respondenten is gesteld, was: 'Hoe voelde het gebied, waar we doorheen gelopen zijn?'. Dit betreft een open vraag, waarbij antwoorden zijn geformuleerd die niet gemakkelijk te vergelijken zijn maar die wel van waarde kunnen zijn voor het onderzoek. Om het vergelijken van de antwoorden gemakkelijker te maken, zijn een aantal categorieën opgesteld waar de antwoorden of delen van de antwoorden in zijn ingedeeld. Deze categorieën kunnen worden samengevat in drie

verschillende onderwerpen: de aanwezigheid van mensen, de gebouwen in het gebied en het gebied in het algemeen.

In de grafieken hieronder worden de antwoorden die binnen de eerste twee categorieën vallen, weergegeven.

Figuur 4.3: Antwoorden die betrekking hebben op de aanwezigheid van andere mensen in het gebied, ingedeeld in categorieën

Figuur 4.4: Antwoorden die betrekking hebben op de gebouwen in het gebied, ingedeeld in categorieën

Ten slotte werden er wat antwoorden gegeven die betrekking hadden op het gebied in het algemeen en de sfeer tijdens de wandeling. Groep 1 gaf twee keer als antwoord 'leeg' en noemde verder 'verzorgd', 'grappig', 'mistroostig', 'ellendig', 'afgelegen', 'beklemmend', 'raar', 'vreemde sfeer'. Groep 2 noemde vier keer 'leeg' en verder kwamen de antwoorden 'rommelig', 'niet positief', 'winkels dicht', 'ongezellig', 'vreemd', 'uitgeleefd', 'desolaat gevoel', 'natuur/groen', 'armoedig' en 'goede sfeer' voorbij.

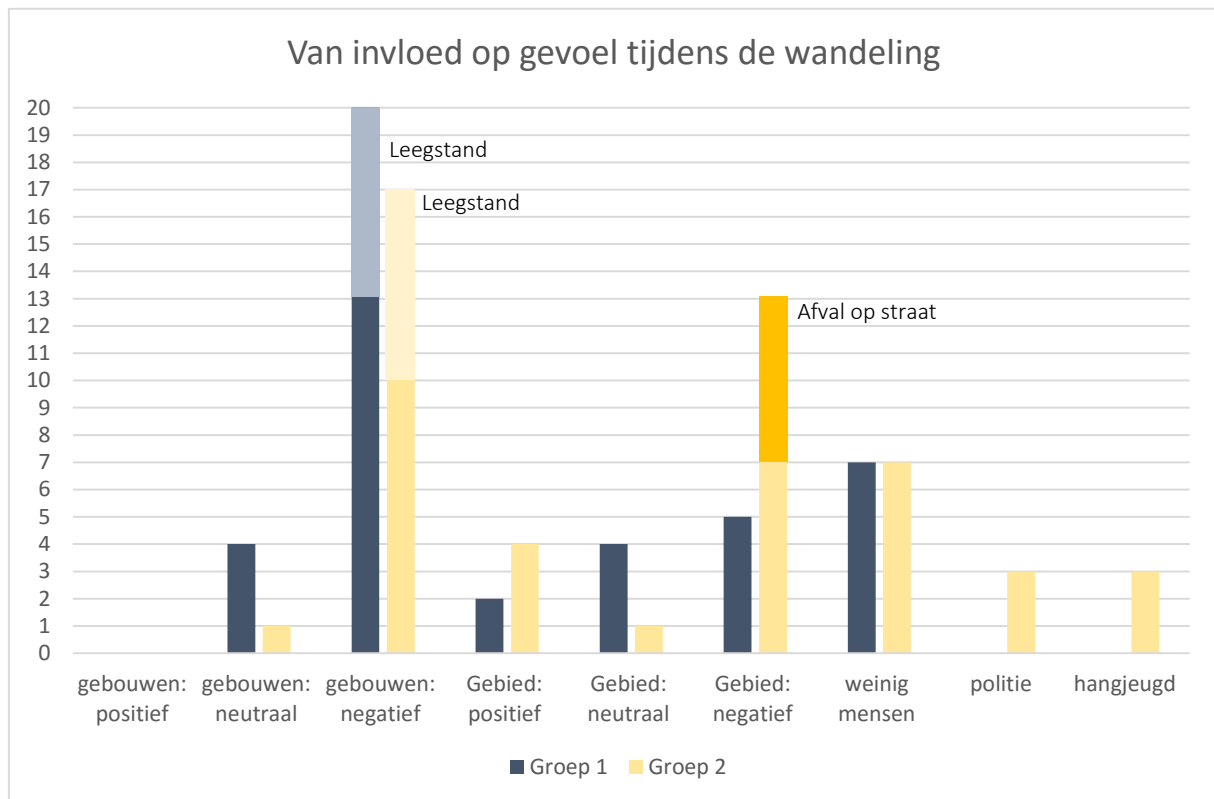
In de gevoelens van de respondenten tijdens de wandelingen zit variatie. Groep 2 gaf meer antwoorden die te maken hadden met de aanwezigheid van mensen, wat juist ontbrak in het gebied. Zes

respondenten gaven aan dat het gebied verlaten was. Groep 1 richtte zich juist meer op de staat van de gebouwen: vijf respondenten vonden het gebied vervallen.

4.3.2 Factoren die indruk van het gebied beïnvloedden

Vervolgens is gevraagd, welke dingen in het gebied invloed hadden op het gevoel dat de respondenten tijdens de wandeling hadden. Ook deze antwoorden zijn in categorieën ingedeeld, om een vergelijking mogelijk te maken. De gecategoriseerde antwoorden zijn weergegeven in onderstaande grafiek.

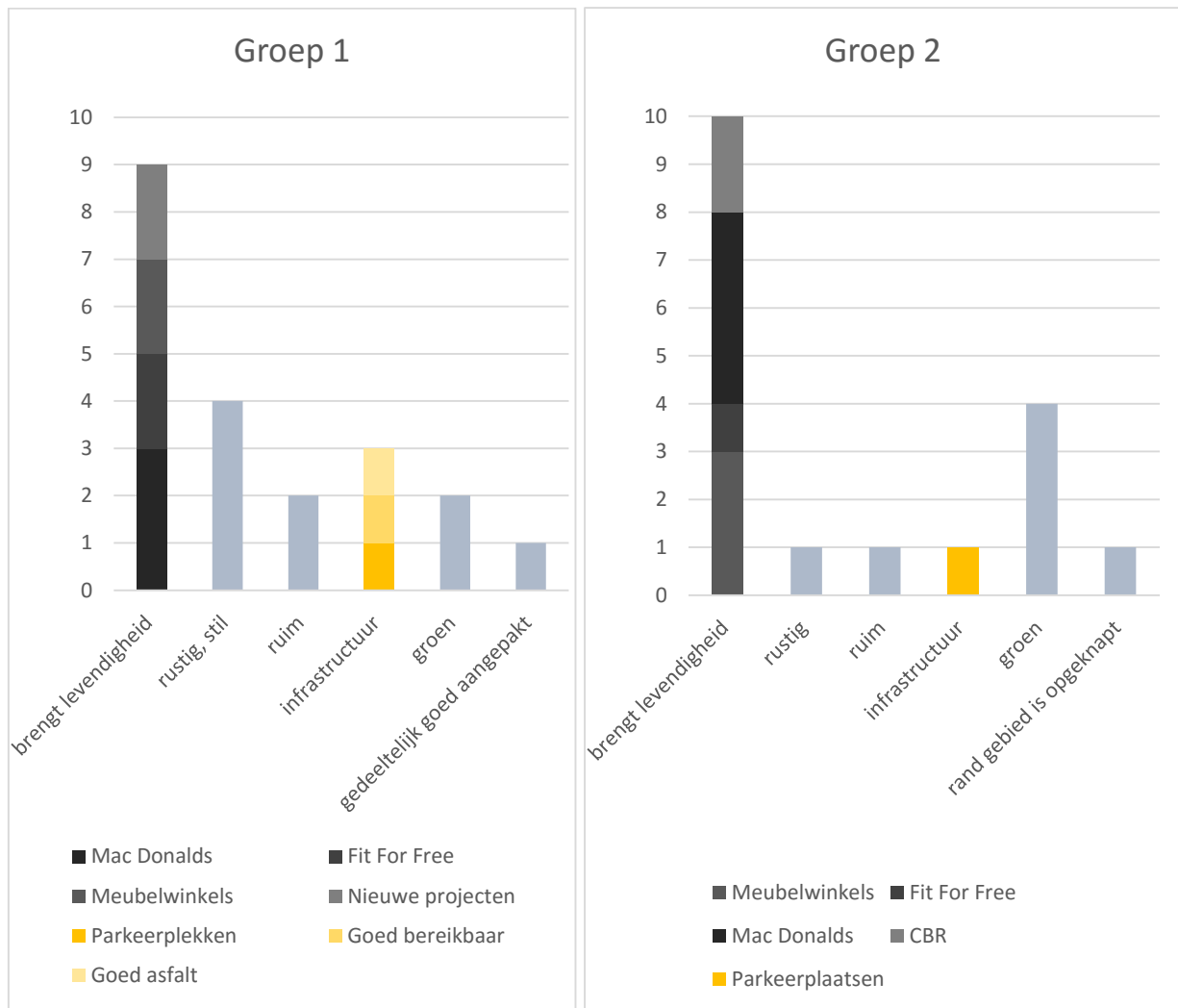

Figuur 4.5: Grafische weergave van de meest gegeven antwoorden per respondentengroep, ingedeeld in categorieën

Hier valt op dat beide groepen erg negatief over de gebouwen in het gebied zijn. In figuur 4.5 is te zien dat zeven respondenten uit groep 1 aangeven dat leegstand invloed had op hun gevoel tijdens de wandeling, in groep 2 geven zes respondenten dit aan. Opvallende verschillen zijn dat de tweede groep meer verschillende dingen heeft waargenomen, die van invloed op het gevoel waren tijdens de wandeling. Ten eerste is dit het afval op straat, wat kan worden verklaard door het feit dat dit is neergelegd tijdens de tweede wandeling. Daarnaast hebben drie respondenten tijdens de tweede wandeling politie waargenomen en ook drie respondenten uit groep 2 hebben hangjeugd gezien, wat zoals uit de antwoorden op de vraag blijkt een negatieve invloed op het gevoel heeft gehad. Tijdens de eerste wandeling zijn door groep 1 deze beide factoren niet waargenomen.

4.3.3 Positieve aspecten van het gebied

Vervolgens is aan de respondenten gevraagd iets positiefs en iets negatiefs over het gebied te noemen. In figuur 4.6 zijn de aspecten, die de respondent als positief in het gebied zagen, weergegeven.

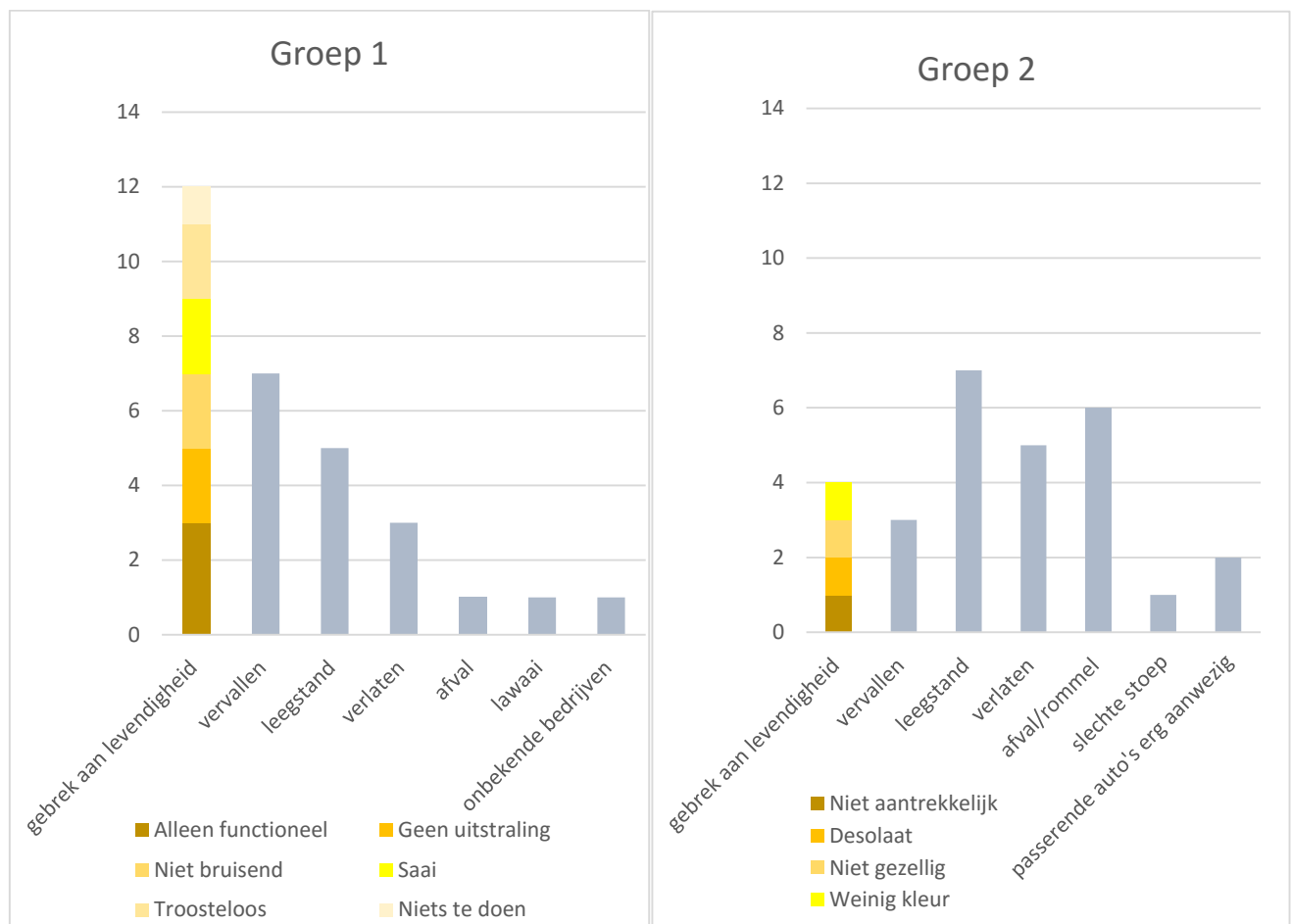

Figuur 4.6: Positieve aspecten in het gebied, per respondentengroep

Wat opvalt is dat de respondenten voornamelijk antwoorden gaven die te maken hadden met de levendigheid van het gebied. Bedrijven zoals Mac Donalds en de sportschool Fit For Free worden gezien als positieve factoren in het gebied, omdat zij levendigheid brengen. Daarnaast worden ruimte, rust, stilte en groen genoemd als positieve aspecten.

4.3.4 Negatieve aspecten van het gebied

Vervolgens is de respondenten ook gevraagd negatieve aspecten van het gebied te benoemen. Deze antwoorden zijn weergegeven in figuur 4.7.

Figuur 4.7: Negatieve aspecten in het gebied, per groep

Hier valt op dat groep 1 beduidend vaker het gebrek aan levendigheid als negatieve factor in het gebied ziet. Twaalf respondenten geven een antwoord dat binnen deze categorie valt, terwijl in groep 2 maar vier respondenten een antwoord binnen deze categorie geven. Ook is in groep 2 het antwoord 'afval/rommel' opvallend, dat zes keer wordt gegeven, terwijl dit slechts eenmaal is gegeven door een respondent uit groep 1. Ook hier worden verlaten, vervallen en leegstand weer veel genoemd.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit onderzoek is gekeken naar de mogelijke invloed van afval in de openbare ruimte op het veiligheidsgevoel. Het doel van dit onderzoek was het completer maken van de bestaande kennis over de factoren die het veiligheidsgevoel beïnvloeden, omdat het op basis van de bestaande kennis niet mogelijk is om een eenduidige conclusie te geven over de totstandkoming van het veiligheidsgevoel. Op basis van de literatuur kwam het vermoeden naar voren dat een aanvulling van de bestaande kennis kan worden gevonden in overlast en verloedering. In dit onderzoek is gekozen voor afval als vorm van overlast en verloedering en als signaal van gedrag van anderen, dat afkomstig is uit de ruimte. Om te kunnen bepalen, wat de invloed van afval in de openbare ruimte op het veiligheidsgevoel is, is een dubbele wandeling georganiseerd met twee groepen van elk 15 respondenten, groep 1 (wandeling 1) en groep 2 (wandeling 2). Tijdens wandeling 2 is afval in het gebied geplaatst en vervolgens is door middel van een vragenlijst naar het veiligheidsgevoel gevraagd. Ook is door middel van open vragen geprobeerd meer informatie over andere factoren die van belang kunnen zijn, te vinden.

7.1 De invloed van afval op het veiligheidsgevoel

Om aan te kunnen tonen of er een verband bestaat tussen afval en het veiligheidsgevoel, is de respondenten de volgende vraag gesteld:

Geef, op een schaal van 1 tot 10, aan hoe veilig je je tijdens de wandeling voelde (1= heel onveilig, 10= heel veilig).

De deelnemers van wandeling 1, zonder afval, gaven het veiligheidsgevoel gemiddeld een 8,2, terwijl de deelnemers van wandeling 2, waarbij afval geplaatst was, het veiligheidsgevoel gemiddeld een 7,2 gaven. Door middel van een Mann-Whitneytoets is bepaald dat deze resultaten significant genoemd kunnen worden. De Nullhypothese die voor deze toets is opgesteld, was:

Nullhypothese (H_0): *Er is geen verschil tussen het veiligheidsgevoel van de respondenten van groep 1 en 2.*

Omdat de resultaten van de Mann-Whitneytoets significant waren, kan de Nullhypothese worden verworpen. Dit betekent dat er een verschil bestond tussen het veiligheidsgevoel van de deelnemers aan wandeling 1 en 2 en de Alternatieve Hypothese kan worden aangenomen: Het veiligheidsgevoel van respondentengroep 1 was hoger dan dat van respondentengroep 2.

Op basis van deze uitkomsten kan worden geconcludeerd dat het afval in de openbare ruimte het veiligheidsgevoel van de deelnemers aan wandeling 2 negatief beïnvloed heeft.

Met dit onderzoek is dus aangetoond dat het veiligheidsgevoel wel degelijk beïnvloed kan worden door afval in de openbare ruimte. Het afval kan hier worden gezien als een signaal, dat de reactie van de mens op de omgeving beïnvloedt. Op basis van deze conclusie kunnen echter geen bredere conclusies worden getrokken over de totale populatie. Dit houdt in dat er niet gezegd kan worden dat het veiligheidsgevoel van de Nederlandse burger kan worden beïnvloed door afval in de openbare ruimte. Dit was wel het geval met het veiligheidsgevoel van de respondenten die deelnamen aan het onderzoek, maar er heeft een te klein aantal respondenten deelgenomen om bredere conclusies te kunnen trekken. Met dit onderzoek is dus niet bewezen dat afval in de openbare ruimte een negatieve invloed heeft op het veiligheidsgevoel. Er kan echter wel worden gezegd dat het vermoeden dat afval het veiligheidsgevoel negatief kan beïnvloeden, verder versterkt wordt door deze resultaten.

7,2 Verdere bevindingen

In dit onderzoek stond de invloed van afval op het veiligheidsgevoel centraal. Omdat er echter ook vragen zijn gesteld aan de respondenten die te maken hadden met het gevoel tijdens de wandeling en de beeldvorming over het gebied, zijn er meer resultaten behaald op basis waarvan ook het een en ander kan worden gezegd met betrekking tot andere concepten, die eerder in dit onderzoek zijn aangehaald.

Beeld van het gebied

Naast het veiligheidsgevoel, heeft het afval dat in dit onderzoek in de ruimte is geplaatst ook het beeld dat de respondenten van het gebied hadden beïnvloed. Deelnemers aan de wandeling waarbij afval in de ruimte was geplaatst waren over het algemeen veel meer negatief over het gebied in het algemeen dan de deelnemers aan de wandeling zonder afval. Deze bevinding kan worden gekoppeld aan de Broken Windows Theory van Wilson en Kelling (1982), die stelt dat signalen van negatief gedrag van anderen het beeld van de buurt negatief kunnen beïnvloeden. De resultaten van dit onderzoek zijn in dat opzicht in overeenstemming met deze theorie en bevestigen deze.

Opmerkelijke factoren

Een opmerkelijk resultaat van dit onderzoek is het feit dat respondenten van groep 2 meer verschillende factoren noemden, die van invloed waren op het gevoel tijdens de wandeling. Twee respondenten van groep 2 gaven aan dat 'hangjeugd' invloed had op het gevoel tijdens de wandeling en ook twee respondenten van groep 2 gaven aan dat 'politie' invloed had. De onafhankelijke waarnemer heeft deze factoren tijdens beide wandelingen waargenomen, maar respondenten uit groep 1 hebben geen van de factoren genoemd toen naar de factoren van invloed op het gevoel werd gevraagd. Dit versterkt het vermoeden dat afval een negatieve invloed heeft op het beeld van de buurt en dat dit een doorwerking heeft in de factoren, die worden benoemd: de aanwezigheid van 'hangjeugd' en 'politie' worden over het algemeen gezien als negatief voor de buurt. Het is mogelijk dat de aanwezigheid van afval in de openbare ruimte ervoor zorgt dat mensen negatieve factoren in de buurt eerder opmerken.

Aanwezigheid van mensen

Met betrekking tot de aanwezigheid van mensen kunnen verschillende dingen worden opgemerkt. In de eerste plaats werd de aanwezigheid van weinig mensen door beide respondentengroepen zeven keer aangewezen als factor die van invloed was op het gevoel tijdens de wandeling. Daarnaast voelde het gebied voor in totaal tien respondenten ‘verlaten’ en zeiden in totaal zeven respondenten te vinden dat er ‘weinig mensen’ waren. Als specifiek negatief aspect van het gebied werd ‘leegstand’ en ‘verlaten’ vaak genoemd. Wanneer wordt gekeken naar de literatuur, die eerder in dit onderzoek is besproken, komt de aanwezigheid van anderen vaak naar voren als mogelijke positieve invloed op het veiligheidsgevoel. Het CPTED-beleid richt zich bijvoorbeeld specifiek op het creëren van natuurlijk toezicht, om daders van potentiële criminele daden over te halen af te zien van de voorgenomen daad (Lopez et al., 2008). Dit natuurlijk toezicht, dat ook door Jacobs (1961) wordt gezien als onmisbaar voor een veilig gevoel, was in het gebied waar het onderzoek plaatsvond duidelijk niet aanwezig. De ‘ogen op straat’, die elkaar in de gaten houden, waren in het gebied volgens de respondenten duidelijk afwezig. De resultaten van dit onderzoek zijn met betrekking tot het natuurlijk toezicht dus in overeenstemming met de literatuur.

Ten slotte was het gebrek aan levendigheid bij maar liefst zestien van de dertig respondenten een negatief aspect van het gebied. Het gebied werd desolaat, niet gezellig en troosteloos genoemd en respondenten vonden het geen uitstraling hebben en niet aantrekkelijk. In combinatie met het gebrek aan aanwezige mensen in het gebied, kan op basis van deze uitkomsten worden gezegd dat de respondenten het als een verbetering zouden zien, wanneer er meer levendigheid in het gebied zou komen. Op basis van de antwoorden van de respondenten zou dit voornamelijk op het gebied van bedrijvigheid zijn. Deze uitkomsten zijn in overeenstemming met wat Jacobs (1961) zegt over de levendigheid op straat en de sociale controle en het natuurlijk toezicht dat dit met zich meebrengt. Ook op dit gebied zijn de resultaten van het onderzoek dus in overeenstemming met de literatuur.

7.3 Discussie

Over deze resultaten kan worden gezegd dat ze voor een groot deel overeenkomen met de bestaande theorieën over de beeldvorming van mensen met betrekking tot een gebied en de factoren, die het veiligheidsgevoel positief en negatief kunnen beïnvloeden. Sluitende conclusies kunnen niet worden getrokken, omdat de invloed van afval op het veiligheidsgevoel centraal is gesteld en deze bevindingen over het beeld van het gebied als bijkomend voordeel gezien moeten worden. Wat echter wel kan worden gezegd, is dat verder onderzoek naar de complexiteit van de relatie tussen mens en omgeving gewenst is.

De huidige theorieën met betrekking tot het veiligheidsgevoel noemen zowel positieve als negatieve factoren waardoor het veiligheidsgevoel beïnvloed kan worden. De uitkomsten van dit onderzoek komen voor een groot deel overeen met deze theorieën, waardoor kan worden gezegd dat hun waarde wordt versterkt. Wanneer echter wordt gekeken naar het veiligheidsgevoel van de Nederlandse

burger, is hier ruimte voor verbetering. Bij het opstellen van beleid zou daarom ten eerste meer gekeken kunnen worden naar de bestaande theorieën, omdat hier wel degelijk mogelijkheden voor het verbeteren van het veiligheidsgevoel in te vinden zijn. Het CPTED-beleid biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om op basis van bepaalde aanpassingen in de ruimte het veiligheidsgevoel te verbeteren door criminaliteit te ontmoedigen (Jeffery, 1977). Dit beleid wordt echter lang niet overal toegepast, terwijl er in sommige gevallen slechts kleine aanpassingen in de ruimte nodig zijn om het doel te bereiken. Wanneer bijvoorbeeld naar het gebied waar de wandeling heeft plaatsgevonden wordt gekeken, kan worden gezegd dat hier weinig terug te vinden is van de speerpunten van het CPTED-beleid. In een groot deel van het gebied is onduidelijk wie de eigenaar is en waar wel en niet mag worden gelopen. Veel gebouwen zijn vervallen en is was niet altijd duidelijk, of het gebouw wordt gebruikt. Dit zorgt voor onduidelijkheid over de functie van het gebied, waardoor de respondenten onzeker werden over hun aanwezigheid: meer dan eens werd het gevoel uitgesproken er niet thuis te horen of er niks te zoeken te hebben. Het CPTED-beleid richt zich juist op een duidelijke afbakening van publiek en privéterrein, zodat gebruikers duidelijkheid wordt verschaft. Het CPTED-beleid biedt dus mogelijkheden voor een gebied als dat waar de wandeling plaatsvond en kan bijdragen aan een ontwerp van de ruimte, waarin de gebruiker zich veiliger voelt. Ook andere theorieën bieden mogelijkheden voor verbetering voor het gebied waar de wandeling plaatsvond. De respondenten gaven aan de gebouwen vervallen te vinden en wezen vooral het gebrek aan levendigheid aan als mogelijke oorzaak voor de negatieve indruk van het gebied. Jacobs (1961) noemt bijvoorbeeld een menging van verschillende functies in het gebied als mogelijkheid om meer mensen op straat te krijgen, waardoor het gebied levendiger wordt. In het gebied van de wandeling zou dus een menging van verschillende functies een oplossing kunnen zijn voor het gebrek aan levendigheid, waardoor de respondenten het gebied negatief beoordeelden.

Waar het CPTED-beleid handvatten biedt om het veiligheidsgevoel te verbeteren door positieve factoren toe te voegen, zijn er ook theorieën die gericht zijn op het weghalen van negatieve factoren. Een theorie als de Broken Windows Theory (Wilson en Kelling, 1982) biedt hiervoor mogelijkheden. Onderzoek op basis van deze theorie heeft aangetoond dat signalen van negatief gedrag van anderen het eigen gedrag en het beeld van het gebied kunnen beïnvloeden. Meer dan eens is aangetoond dat signalen die uit de ruimte afkomstig zijn, een sterke invloed op angstgevoelens, het veiligheidsgevoel en het beeld van de buurt kunnen hebben. Meer onderzoek naar deze signalen en hun werking in de praktijk, kan ervoor zorgen dat er meer inzicht wordt vergaard in de totstandkoming van het veiligheidsgevoel en specifiek, de rol die signalen afkomstig uit de ruimte kunnen spelen bij deze totstandkoming.

Dit onderzoek is gebaseerd op het vermoeden, dat onduidelijkheid over het veiligheidsgevoel kan worden verklaard door het ontbreken van bepaalde kennis met betrekking tot de totstandkoming van het veiligheidsgevoel. Het vermoeden, dat deze kennis te vinden kan zijn in overlast en verloedering, zoals door Gernerden en Staats (2006) is gesteld, is door dit onderzoek versterkt. Dit onderzoek heeft

aangetoond dat het mogelijk is dat afval een negatieve invloed op het veiligheidsgevoel heeft, maar verdere kennis over de precieze werking van deze invloed is niet beschikbaar. Er zijn weinig onderzoeken gedaan naar de manier waarop overlast en verloedering het veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden. Meer inzicht in dit proces kan leiden tot completere kennis, op basis waarvan beleid opgesteld kan worden. Wanneer bijvoorbeeld ingrepen in de ruimte worden gedaan waarmee wordt getracht overlast en verloedering te verminderen of tegen te gaan, zullen deze ingrepen effectiever zijn wanneer ze zijn voorbereid op basis van kennis met betrekking tot de relatie tussen mens en omgeving en de invloed van overlast en verloedering op het veiligheidsgevoel en het beeld van de omgeving.

7.4 Reflectie

De onderzoeker is zich ervan bewust dat het niet mogelijk is een onderzoek foutloos uit te voeren. Er zijn altijd zaken aan te wijzen, die naderhand op een andere, betere manier aangepakt hadden kunnen worden. In paragraaf 3.6 is een aantal beperkingen reeds beschreven, waarmee voor het uitvoeren van het onderzoek al rekening is gehouden. Deze beperkingen waren het gevolg van een aantal keuzes, die voor een goed verloop van het onderzoek gemaakt moesten worden en zijn voornamelijk gemaakt op basis van de limiterende factor tijd.

Naast de beperkingen, die voorafgaand aan het onderzoek bekend waren, ontdekt de onderzoeker altijd wel zaken die anders aangepakt hadden kunnen worden. Ten eerste had in de voorbereiding van het onderzoek meer aandacht besteed moeten en kunnen worden aan de vraag naar eerdere slachtofferervaringen. Deze vraag is gesteld, om eventuele respondenten met relevante ervaringen uit te kunnen sluiten van het onderzoek. Wat echter ervaringen zijn, die in dit onderzoek relevant zouden zijn geweest is niet van tevoren vastgesteld. Wanneer er bijvoorbeeld was gezocht in de literatuur naar slachtofferervaringen, die invloed op het veiligheidsgevoel kunnen hebben, had de vraag anders geformuleerd kunnen worden zodat direct aan de respondent gevraagd had kunnen worden of hij een van deze ervaringen had meegemaakt. Doordat de vraag op een open manier is gesteld, moest de onderzoeker nu achteraf zelf bepalen welke ervaringen relevant waren, wat onvermijdelijk leidt tot een subjectieve beoordeling.

Ten tweede was de steekproefgrootte waarmee is gewerkt te klein, om conclusies te kunnen trekken die gelden voor de totale populatie. Het doel van kwantitatief onderzoek is in principe om data te verzamelen, op basis waarvan conclusies getrokken kunnen worden die generaliseerbaar zijn. Op basis van een uitkomst die gegeneraliseerd kan worden, kunnen conclusies worden getrokken die iets zeggen over de totale populatie. Door het te kleine aantal respondenten was de steekproef te klein en zijn de conclusies niet te generaliseren. Dit betekent echter niet, dat het onderzoek nutteloos is geweest. De resultaten van het onderzoek bevestigen het vermoeden dat er nog onvoldoende onderzoek naar de totstandkoming van het veiligheidsgevoel is gedaan om sluitende conclusies te kunnen trekken en ervoor te zorgen, dat de burger zich altijd en overal veilig voelt.

7.4 Aanbevelingen

Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek, in combinatie met de onderzochte literatuur en de beperkingen van dit onderzoek, kunnen enkele aanbevelingen gedaan worden.

Meer onderzoek naar veiligheidsgevoel

Met dit onderzoek is het vermoeden, dat afval in de openbare ruimte invloed heeft op het veiligheidsgevoel, versterkt. Dit vermoeden werd duidelijk uit de literatuur maar is niet bewezen door dit onderzoek door het te kleine aantal respondenten dat is onderzocht. Daarom wordt op basis van dit onderzoek aanbevolen dat er verder onderzoek wordt uitgevoerd met een groter aantal respondenten, zodat conclusies getrokken kunnen worden die te generaliseren zijn. Meer kennis over de invloed van afval op het veiligheidsgevoel kan leiden tot een completer beeld van de totstandkoming van het veiligheidsgevoel, wat beleid passender en efficiënter kan maken en er uiteindelijk voor kan zorgen dat de Nederlandse burger zich veiliger voelt in de openbare ruimte.

Meer aandacht voor bestaande kennis bij opstellen beleid

Daarnaast bestaan er theorieën, die mogelijkheden bespreken om de inrichting van de ruimte zo aan te passen, dat het veiligheidsgevoel verbeterd wordt. Wanneer echter wordt gekeken naar de omgeving waarin de wandeling plaatsvond zijn hier weinig van deze theorieën, zoals het CPTED-beleid en menging van verschillende functies terug te vinden. Wanneer bij het opstellen van ruimtelijk beleid meer wordt gekeken naar deze theorieën, die verschillende oplossingen aandragen, kan de ruimte worden ingericht op een manier die het veiligheidsgevoel verbetert. Meer aandacht voor de bestaande kennis omtrent het veiligheidsgevoel en de manier waarop dit beïnvloed wordt kan dus een positieve invloed hebben op succesvol beleid, dat ervoor zorgt dat de burger zich veiliger voelt.

Beleid gericht op levendigheid

Ten slotte kan op basis van deze uitkomsten worden gezegd dat de levendigheid van een buurt en de aanwezigheid van mensen een belangrijke invloed kunnen hebben op het gevoel dat gebruikers in het gebied hebben. Respondenten gaven aan dat het gebrek aan levendigheid de belangrijkste reden was voor de negatieve waardering van het gebied en Jacobs (1961) richt zich in haar oplossing voor het verbeteren van het veiligheidsgevoel op een mening van functies, die leidt tot bedrijvigheid en zorgt voor meer mensen op straat, wat natuurlijk toezicht in de hand werkt en op deze manier het veiligheidsgevoel verbetert. Beleid dat zich richt op het levendig maken van een gebied kan daarom succesvol zijn in het verbeteren van het veiligheidsgevoel.

Voorbeeld: advies voor beleidsverbetering

Op basis van bovenstaande aanbevelingen kan worden gezegd, dat mogelijkheden voor het verbeteren van het veiligheidsgevoel liggen in het opstellen van ruimtelijk beleid. Daarom wordt hier een advies gegeven met betrekking tot de zaken, waarmee rekening gehouden moet worden bij het opstellen van effectief beleid dat kan leiden tot een verbetering van het veiligheidsgevoel.

Ruimtelijk beleid dat op effectieve wijze bijdraagt aan een verbetering van het veiligheidsgevoel, houdt zich meer bezig met het voorkomen van negatieve beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, bijvoorbeeld door het tegengaan van overlast en verloedering. Dit kan bijvoorbeeld door meer vuilnisbakken te plaatsen. Daarnaast is effectief beleid ook gericht op de mogelijkheden voor verbetering van de ruimte, bijvoorbeeld wanneer wordt gekeken naar de speerpunten van CPTED-beleid. Meer aandacht voor natuurlijk toezicht, natuurlijke toegangscontrole en territorialiteit in het ruimtelijk ontwerp kan een positieve invloed hebben op het veiligheidsgevoel. Ten slotte is effectief beleid gericht op het verbeteren van de levendigheid van een gebied. Wanneer er weinig verschillende functies aanwezig zijn en er weinig mensen op straat zijn, wordt het gebied negatiever beoordeeld. Menging van functies, in overeenstemming met de theorie van Jacobs (1961) en meer natuurlijk toezicht en ogen op straat kunnen zorgen voor een beter beeld van een gebied.

LITERATUURLIJST

- Adamowicz, W., Louviere, J. en Williams, M. (1994). Combining Revealed and Stated Preference Models for Valuing Environmental Amenities. *Journal of Environmental Economics and Management*, 26, pp. 271-292.
- Barker (1968). *Ecological Psychology: Concepts and Methos for Studying the Environment of Human Behavior*. Stanford: Stanford University Press.
- Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Boers, J., Steden, R. van en Boutellier, H. (2008). Het effect van positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving: een kwantitatieve studie onder inwoners van Amsterdam. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 7(6).
- Bolt, G., en Torrance, M.I. (2005). *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie*. Utrecht: Nethur.
- Broekhuizen, J., en Van Wonderen, R. (2012). *Samenleven met verschillen. Signaleren van spanningen en versterken van vertrouwen in Amsterdamse buurten*. Amsterdam: gemeente Amsterdam.
- Burns, A. C. en Bush, R. F. (2006). *Principes van Marktonderzoek*. Londen: Pearson.
- Burssens, D. (2008). Valkuilen van een evidence-based criminaliteitsbeleid. *Opticon*, 2008(2), pp. 6-20.
- Camfield, L., Crivello, G. en Woodhead, M. (2008). Wellbeing research in developing countries: Reviewing the role of qualitative methods. *Social Indicators Research*, 90(1), pp. 5-31.
- Canales, M. K. (2002). Othering: Toward an Understanding of Difference. *Advances in Nursing Science*, 22(4), pp. 16-31.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Veiligheidsmonitor 2012*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Veiligheidsmonitor 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014b). *Veiligheidsmonitor 2014: vragenlijst*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2015). Beïnvloedbare factoren? Geraadpleegd op 16-02-2015 via www.ccv.nl/veiligheidsbeleving.
- Clifford, N., French, S. en Valentine, G. (2010). *Key methods in Geography*. Londen: SAGE.
- Elffers, H. en de Jong, W. (2004). 'Nee, ik voel me nooit onveilig'. *Determinanten van sociale onveiligheidsgevoelens*. Leiden: NSCR.

- Fennely, L. J. en Crowe, T. (2013). *Crime Prevention through Environmental Design*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Flowerdew, R. en Martin, D. (2005). *Methods in human geography: a guide for students doing a research project*. Tweede druk. Londen: Pearson.
- Gemerden, E. en Staats, H. (2006). *Ontwerp en sociale veiligheid: eindrapportage. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van het ministerie van VROM*. Leiden: Universiteit Leiden, Sociale en Organisationspsychologie.
- Gifford, R. (2007). *Environmental Psychology: Principles and Practices*. Colville: Optimal Books
- Goffman, E. (1971). Normal Appearances. In E. Goffman (Red.), *Relations in Public* (pp. 238-333). New York: Basic Books.
- Hale, C. (1996). 'Fear of Crime: A Review of the Literature'. *International review of Victimology*, 4 (2), 79-150.
- Hart, J. de, Knol, F., Maas- de Waal, C. en Roes, T. (2002). Zekere banden: sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid. Sociaal Cultureel Planbureau, 2002(5).
- Helsloot, I. (2004). 'Fysieke veiligheid' in E.R. Muller (red.) *Veiligheid: Studies over inhoud, organisatie en maatregelen (345-371)*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Hennink, M., Hutter, I. en Bailey, A. (2011). *Qualitative Research Methods*. Londen: SAGE Publications.
- Innes, M. en Fielding, N. (2002). From Community To Communicative Policing: 'Signal Crimes' And The Problem Of Public Reassurance. *Sociological Research Online*, 7(2), p.?
- Jacobs, J. (1961). *The Rise And Fall Of Great American Cities*. New York: Random House.
- Jeffery, C. R. (1977). *Crime Prevention Through Environmental Design*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Keizer, K., Lindenberg, S. en Steg, L. (2008). The Spreading Of Disorder. *SCIENCE*: 332, 1681-1685.
- Klimstra, T. A., Frijns, T., Keijsers, L., Denissen, J.J., Raaijmakers, Q.A., van Aken, M.A., Koot, H.M., van Lier, P.A. en Meeus, W.H. (2011). Come rain or come shine: individual differences in how weather affects mood. *Emotion*, 11(6), pp. 1495-1499.
- Lopez, M., Luten, I., Woldendorp, T. en Zwam, C. (2008). *Handboek veilig ontwerp en beheer, sociale veiligheid in buitenruimten, gebouwen en woningen*. Bussum: Uitgeverij THOTH.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2012). *Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Noije, L. van en Wittebrood, K. (2008). *Sociale veiligheid ontsleuteld. Veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (scp-publicatie 2008/11).

- Norusis, M. J. (2009). *SPSS 16.0 Guide to Data Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Oakes, C. G. (2009). *Safety versus Security in Fire Protection Planning*. The American Institute of Architects: Knowledge Communities. Geraadpleegd op 7-1-2014 via www.aia.org.
- Onderzoeksraad voor Veiligheid (2014). *Onderzoeken naar Veiligheid*. Geraadpleegd op 6-05 via www.onderzoeksraad.nl/onderzoeken.
- Oppelaar, J. en Wittebrood, K. (2006). *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (scp-publicatie 2006/18).
- Pleysier, S. (2010). *Angst voor Criminaliteit Onderzocht: de brede schemerzone tussen alledaagse realiteit en irrationeel fantoom*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon en Schuster.
- Rijksoverheid (2015a). *Bouwregelgeving*. Geraadpleegd op 13-01-2015 via www.rijksoverheid.nl.
- Rijksoverheid (2015b). *Ministerie van Justitie en Veiligheid*. Geraadpleegd op 21-01 via www.rijksoverheid.nl.
- Rijksoverheid (2015c). *Mediarwet*. Geraadpleegd op 18-02-2015 via www.rijksoverheid.nl.
- Roels, S. (2007) 'Staat van veiligheid: Inleiding op een allerminst statisch begrip' in M. de Keizer en S. Roels (red.) *Staat van veiligheid: de Nederlandse samenleving sinds 1900 (11-25)*. Zutphen: Walburg Pers.
- Robertshaw, R., Louw, A., Shaw, M., Mashiyane, M. en Brettel, S. (2001). *Reducing Crime in Durban: A Victim Survey and Safer City Strategy*. Monograph, 58.
- Seligman, M. E. P., Walker, E. F. en Rosenhan, D. L. (2001). *Abnormal Psychology*. New York: Norton & Company, Inc.
- Snow, P. (1959). *The Two Cultures and the Scientific Revolution*. New York: Cambridge University Press.
- Steden, R. van (2008). 'Samenleving en veiligheid' in Reed Business (red.), *Handboek Lokaal Sociaal Beleid*. Amsterdam: Elsevier.
- Steden, R. van, Salman, A.J., Vliet, M. van en Boutellier, J.C.J. (2010). Gemeenschap als bron van positieve veiligheid. Een conceptuele verkenning en aanzet tot empirisch onderzoek. *Tijdschrift voor veiligheid*, 9(2), 31-47.
- Van Dale (2005). *Dé dikke van Dale*. Utrecht: VBK Media.

- Van Dam, F., Heins, S. en Elbersen, B. S. (2002). Lay discourses of the rural and stated and revealed preferences for rural living. Some evidence of the existence of a rural idyll in the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 18, pp. 461-476.
- Van Niekerk, M., Sunier, T., en Vermeulen, H. (1989). *Bekende vreemden: Surinamers, Turken en Nederlanders in een naoorlogse wijk*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Vanderveen, M. (1999). 'Stoere mannen, bange vrouwen? Over het sprookje van de fear victimization paradox'. *Tijdschrift voor Criminologie*, 42(1), 2-20.
- Vanderveen, G.N.G., Pleysier, S. en Rodenhuis, W. (2011). *Metten van onveiligheid*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Visscher, H., Kleinhans, R., Kempen, R., en Ouwehand, A. (2008). *Van Wijken Weten, Beleid en praktijk in de stedelijke vernieuwing*. Amsterdam: Corpovenista, IOS Press bv.
- VROM (2007). *Wonen op een rijtje. De resultaten van het woononderzoek Nederland 2006*. Rapport 6360. Den Haag: VROM.
- Warr, M. (1990). Dangerous Situations: Social Context and Fear of Victimization. *Social Forces*, 68(3), pp. 891-907.
- Wilson, J. Q. en Kelling, G. L. (1982). Broken windows. *The Atlantic Monthly*: 249(3), 29-38.
- Winsum-Westra, M. van en Boer, T.A. de (2004). *(On)veilig in bos en natuur? Een verkenning van subjectieve en objectieve aspecten van sociale en fysieke veiligheid in bos- en natuurgebieden*. Wageningen: Alterra, rapport 1060, Reeks Belevingsonderzoek nr. 12.
- Wilcox Rountree, P. en Warner, B.D. (1999). 'Social Ties and Crime: Is the Relationship Gendered?' *Criminology*, 37(4), 789-814.
- Wittebrood, K. en van Dijk, T. (2007). *Aandacht voor de wijk*. Den Haag: Centraal Cultureel Planbureau.
- Wittebrood, K. en van Beem, M. (2004). *Sociale veiligheid vergroten door gelegenheidsbeperking: wat werkt en wat niet?* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

BIJLAGES

Bijlage 1: vragenlijst

Wandeling industrieterrein Hoendiep

Wandeling: Onderzoek masterthesis Sociale Planologie
Respondentnummer: Sanne Feenstra

Allereerst bedankt voor je deelname aan dit onderzoek. In deze vragenlijst is een aantal vragen opgenomen over de dingen die je tijdens de wandeling hebt gezien en ervaren.

Ik wil je vragen om zoveel mogelijk naar waarheid te antwoorden. Deze vragenlijst en de antwoorden die je geeft zullen geheel vertrouwelijk worden behandeld. Niemand, ook niet de onderzoeker, zal weten wat je hebt geantwoord.

Bij de vragen waar meerdere antwoordmogelijkheden worden gegeven, kun je steeds maar voor één antwoord kiezen. Kruis het antwoord aan, dat voor jou het meest van toepassing is. Als je een antwoord wilt corrigeren, maak dan het verkeerde hokje helemaal zwart en kruis het goede hokje aan.

---

1. Hoe voelde het gebied, waar we doorheen gelopen zijn?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Welke dingen in dit gebied hadden invloed op hoe je je voelde?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Noem iets positiefs en iets negatiefs over het gebied waar we zojuist doorheen gelopen zijn.

Positief:.....

.....

.....negatief:.....

.....

.....

4. Geef, op een schaal van 1 tot 10, aan hoe veilig je je tijdens de wandeling voelde (1= heel onveilig, 10= heel veilig)

	1
	2

	3
	4

	5
	6

	7
	8

	9
	10

5. Hoe vaak ben je over het algemeen bang of voel je je onveilig in de openbare ruimte?

Nooit	Heel soms	Wel eens	Regelmatig	Vaak	Altijd
-------	-----------	----------	------------	------	--------

6. Heb je in het verleden iets meegemaakt, waardoor je je in bepaalde situaties in de openbare ruimte minder veilig of angstiger voelt?

Ja	Nee	Weet ik niet/ zeg ik niet
----	-----	---------------------------

7. Kun je een toelichting geven over deze gebeurtenis en de mate waarin dit je gevoel van veiligheid in de openbare ruimte beïnvloedt?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bedankt voor je deelname aan dit onderzoek!

Bijlage 2: antwoorden op de vragenlijsten

De respondenten met nummer 1 tot en met 15 hebben deelgenomen aan wandeling 1, de respondenten met nummer 25 tot en met 40 hebben deelgenomen aan wandeling 2.

vraag 1: hoe voelde het gebied, waar we doorheen gelopen zijn?

Resp	
1	als een industrieterrein dat enigszins verlaten is
2	leeg, ik zou er snachts denk ik niet graag doorheen lopen
3	wat vervallen, maar ook een stuk op het eind dat er wel verzorgd uitzag
4	verpauperd industrieterrein met veel leegstand en weer een fitnesscentrum. En geen aangename plek om te wonen.
5	ik was een beetje verbaasd over het fiet dat het nogal vervallen was. Verder voelde ik me rustig, ook een beetje grappig
6	mistroostig, leeg en ellendig
7	het gebied voelde als een industrieterrein. Er waren weinig mensen en veel winkels/ andere organisaties die een groot pand nodig hebben.
8	het gebied voelde aan als een gebied met veel leegstand, wat dus een vervallen indruk achterliet. Omdat we er ook nog eens in de avond doorheen liepen toen alle bedrijvigheid was afgelopen leek het extra vervallen
9	afgelegen, rustig, beetje vervallen
10	leeg, verlaten, kaal
11	afgelegen, rustig raar om er zomaar door heen te lopen, zonder dat je er komt met als doel te gaan sporten bv of bed te kopen, had er niet iets te zoeken zegmaar. Veel leegstand voor mn gevoel, niet goed onderhouden panden / achtergelaten
12	niet zo prettig
13	als een industrieterrein waar weinig mensen komen
14	ik vond het er wel lekker rustig, maar ook een beetje beklemmend omdat ik het gevoel had dat we er niet thuishoorden, verlaten op dit tijdstip
15	een beetje raar. Het was heel stil en er was bijna niemand op straat, alleen bij de sportschool. Vreemde sfeer. Gebouwen waren niet in hele goede staat
26	het voelde verlaten, niet echt een gebied waar je vrijwillig komt. Er zal ook vrijwel niemand wat te zoeken hebben.
27	het was stil en rommelig. Er waren weinig mensen op straat waardoor het een beetje leeg aanvoelde.
28	leeggelopen na activiteiten overdag en verlaten

29	niet positief, de winkels waren gesloten. Weinig mensen, lelijke gevels
30	verlaten, niet echt gezellig
31	alsof het niet hoort dat mensen er rond lopen. Een beetje vreemd dus.
32	leeg, afgestorven, alsof we er niet thuishoorden
33	uitgestorven, uitgeleefd, aan verpaupering onderhevig (de stukken achteraf dan vooral)
34	desolaat gevoel, alsof er weinig leven in het gebied aanwezig was. Geen plekje om 's avonds even langs te lopen
35	enigszins verlaten
36	tussen alle leegstaande gebouwen en langsrijdende auto's, was er best veel groen te zien en vogels te horen, in ieder geval meer dan eerst gedacht. Dat maakte dat mijn gevoel veel positiever was dan aanvankelijk gedacht.
37	rustig, leeg
38	rustig, weinig mensen en verrassend veel natuurgeluiden. Op sommige plekken echter vervallen en verlaten.
39	het gebied voelde saai aan. Aan het begin was er geprobeerd om de boel wat op te fleuren, maar eenmaal achterin het gebied overheerste de kleur grijs. Ook armoedig. Veel verschillende bedrijven en ook veel leegstand.
40	Een beetje verlaten (rustig). Veel lawaai van machines, verder goede sfeer.

Vraag 2: welke dingen in dit gebied hadden invloed op hoe je je voelde?

resp	Antwoord
1	gebouwen
2	de lege panden, het gebrek aan mensen
3	de wilde begroeiing en staat van de gebouwen (beide (...) waren in het 'fraaiere' stuk wel in orde)
4	Porsche bij de mac gaf het gevoel dat fastfood voor alle inkomens is
5	wereld restaurant opent voorjaar 2015? Niet dus. Open hekken, niet gemaaide bermen, kapot glas
6	de leegte en de bedroevende staat van veel gebouwen, naast de grote hoeveelheid leegstand. Daarnaast komen projecten kennelijk ook niet van de grond, gezien het restaurant dat in het voorjaar 2015 zou openen, en er nu in de zomer niet eens dichtbij lijkt te zijn.
7	de ruime opzet van de winkels en de straten samen met de omvang van de panden
8	de leegstaande gebouwen, brede wegen zonder veel verkeer, weinig voetgangers
9	weinig mensen behalve wij, leegstaande gebouwen

10	functionele bouwstijl, overheidsplantsoenen slecht onderhouden
11	veel lege parkeerplekken (na winkeltijden) uitgestorven, alleen sportschool waren mensen/ muziek afgespeeld binnen. Oude gevelbedrukkingen, dichte planden etc -> niet veel te beleven.
12	dat er zo weinig mensen zijn, vervallen gebouwen
13	het was stil en leeg, lege gebouwen
14	er waren weinig mensen, omgeving was een beetje vervallen
15	dat er bijna geen mensen waren en dat de gebouwen een beetje verpauperd waren
26	veel leegstaande gebouwen, vaak vervallen. Verder alleen zaken met stuntsprizen
27	de leegstaande bedrijfspanden, er lag vuilnis op straat, er fietste politie langs, de stoep was slecht onderhouden en er was veel onkruid aanwezig.
28	vuilnis op straat, muziek, weinig mensen
29	lelijke gevels, slecht onderhouden. Weinig mensen op straat
30	leegstand, jongeren die met keiharde muziek in de auto langsreden
31	de afwezigheid van anderen en de geslotenheid van de gebouwen. De smalle voetpaden en het overwegend industriele
32	volle vuilniszakken op straat, politie, weinig mensen, weinig groen
33	vernieelde letters op gevels, hangjeugd, relatieve rust doordat dingen gesloten zijn
34	de vuilniszakken, de langslopende politie, de weinige aanwezigheid van mensen, de leegstand, het weinige groen en geen woningbouw
35	slecht onderhouden stoep en voorkant van de gebouwen. Leegstaande gebouwen
36	(zie vorige antwoord). De verrassende hoeveelheid groen in bepaalde delen, een groot aantal vogels die geluid maakten. Daarnaast de leegte 's avonds van een overdag druk bedrijventerrein is ook bijzonder.
37	leegstaande gebouwen
38	afval op een parkeerterrein, de lege plekken en langsrijdende auto's.
39	kleur van de gebouwen, leegstand, rust in het gebied, slecht onderhouden
40	er stond een man te roken voor een gebouw, die leek me wel aardig. En er lag veel rommel, dat leek wat shabby. En een mooi begroeide binnenplaats.

Vraag 3: noem iets positiefs en iets negatiefs over het gebied waar we zojuist doorheen gelopen zijn.

resp	Positief	Negatief
1	rustig	verlaten/vervallen
2	de mac donaldis	de lege panden

3	gedeeltelijk goed aangepakt	grotendeels vervallen, slecht onderhouden
4	wel nieuwe projecten die er gaan komen	leegstand, geen balkon bij huizen, lawaaige kraaien en veel onbekende bedrijven
5	goed asfalt, verder niet zoveel	vervallenheid, verlaten, veel afval
6	de fit for free was een welkome afwisseling. Daarnaast was die grote plantenbak om die boom leuk geprobeerd.	leegstand, troosteloosheid, ook de meubelboulevard is niet echt bruisend ofzo.
7	het is erg ruim en goed bereikbaar met de auto	geen uitstraling. Het is een saai gebied, puur functioneel
8	clustering van meubelbedrijven	leegstand
9	rustig	vervallen
10	basic fit trekt mensen, mac staat op een goeie plek, gedeeld groen sommige bedrijven	overheidsgroen, functionele gebouwen ipv mooi
11	veel parkeerplekken voor doelgroep: mensen die iets willen kopen etc.	niet goed onderhouden reclame -> en niet veel uitstraling. Niet bruisend genoeg
12	de aanstaande opening van die wok, zorgt voor meer sociale veiligheid denk ik	dat er zoveel lege en lelijke bedrijfspanden zijn
13	rustig en stil	saai, niks te doen, alleen sportschool
14	veel ruimte, als ze open zijn veel meubelwinkels	verlaten en een beetje vervallen
15	er is een sportschool en veel winkels	een beetje achterstandsbuurt eigenlijk
26	zaken die inspelen op de omgeving, zoals fallissementsuitverkopen en sportschoolcluster.	gebouwen leeg en veel compleet vervallen
27	enkele kunstvoorwerpen die wel wat hadden zoals grote stoel en bloempot en de mc donalds	rommelige indruk door slechte stoep en leegstaande bedrijfspanden
28	mac donalds	vuiniszakken achtergelaten op straat, verlaten
29	winkels met goedkope spullen, voorzieningen als het CBR	veel leegstand
30	sommige bedrijven trekken nog wel veel bezoekers (bijv mac)	de leegstand gaf een verlaten gevoel, geen aantrekkelijke plek
31	veel groen	weinig anderen
32	veel parkeerplaatsen	rondslingerend afval

33	de rijschool brengt wel levendigheid	stukjes achteraf waar weinig mensen komen 's avonds
34	er waren veel bedrijven, brede autovriendelijke straten met veel parkeergelegenheid	het desolaat gevoel wat het oproept, het gebrek aan gezelligheid
35	Jysk	vervallen gebied
36	er zijn een heleboel leuke eigenaardigheden in het gebied die me positief verrasten.	in bepaalde delen was het erg leeg en verlaten en hadden passerende auto's de overhand
37	groen, veel vogels	leegstand
38	rustig, natuur (vogels, wat groen), voor een plek in de stad ruim opgezet	rondslingerend afval en lege, vervallen gebouwen.
39	de rand van het gebied, aan de kant van jouw huis, want dat is opgeknapt, fleuriger	de achterkant, leegstand, weinig kleur, rommel
40	de rokende man, binnenplaats, vogels	rommel, auto die snel een parkeerplek opreed met harde muziek en ons bijna afsneed

Vraag 4: geef, op een schaal van 1 tot 10, aan hoe veilig je je tijdens de wandeling voelde (1 = heel onveilig, 10= heel veilig)

respondent	cijfer
1	8
2	7
3	7
4	10
5	9
6	10
7	8
8	8
9	8
10	8
11	8
12	7
13	8
14	8
15	9

26	6
27	8
28	7
29	6
30	6
31	5
32	7
33	7
34	7
35	10
36	8
37	9
38	6
39	9
40	7

Vraag 5: hoe vaak ben je in het algemeen bang of voel je je onveilig in de openbare ruimte?

respondent	Antwoord
1	heel soms
2	heel soms
3	heel soms
4	heel soms
5	heel soms
6	nooit
7	nooit
8	heel soms
9	nooit
10	heel soms
11	heel soms
12	heel soms
13	heel soms
14	heel soms
15	nooit
26	heel soms
27	heel soms

28	heel soms
29	heel soms
30	heel soms
31	heel soms
32	nooit
33	heel soms
34	heel soms
35	heel soms
36	heel soms
37	heel soms
38	heel soms
39	heel soms
40	heel soms

Vraag 6: heb je in het verleden iets meegemaakt, waardoor je je in bepaalde situaties in de openbare ruimte minder veilig of angstiger voelt? (antwoordmogelijkheden: ja, nee, weet ik niet/zeg ik niet)

Vraag 7: kun je een toelichting geven over deze gebeurtenis en de mate waarin dit je gevoel van veiligheid in de openbare ruimte beïnvloedt?

respondent	6	7
1	nee	nvt
2	ja	spooktochten
3	nee	nvt
4	ja	een groep mensen en ik alleen, maakt bedreigingen minder chill
5	nee	nvt
6	nee	nvt
7	nee	nvt
8	nee	nee dus
9	nee	nvt
10	ja	mijn laptop is laatst gejat
11	nee	nvt
12	weet ik niet/zeg ik niet	hangt van de groep af en hoe ik me voel
13	nee	nvt
14	nee	nvt

15	nee	nvt
26	nee	nvt
27	nee	nvt
28	nee	nvt
29	nee	nvt
30	nee	nvt
31	nee	nvt
32	nee	nvt
33	nee	nvt
34	weet ik niet/zeg ik niet	.
35	nee	nvt
36	nee	nvt
37	nee	nvt
38	weet ik niet/zeg ik niet	.
39	nee	nvt
40	ja	aangevallen door een hond, daarom bang op plekken waar honden zijn. Maar hier was geen hond.

Bijlage 3: Waarnemingen van de onafhankelijke waarnemer

	Tijdens wandeling 1	Tijdens wandeling 2	verschil
Opvallend	Politie op de fiets die duidelijk aan het surveilleren was. Gaf mij de indruk dat er nogal eens iets gebeurt dat niet door de beugel kan.	Politie was er nog steeds, fietste heen en weer op dezelfde weg waar een van de paden waar wij langs liepen op uit keek.	
	Er stond op een stoep langs de route jeugd met fietsen. Een groepje van 4 jongens	Ze stonden er nog steeds	
Opvallende verschillen		Er lagen ineens twee vuilniszakken midden op de weg, hoort dit bij het onderzoek? ;)	
		Grote groep vogels vloog langs.	
		Deur van sportschool Fit For Free was een tijdje open, zodat duidelijk harde muziek te horen was. Dit was tijdens de eerste niet zo.	
Algemene indruk van het gebied	Rustig, leeg, kreeg een wat verlaten indruk	Hetzelfde	Nee
Aanwezigheid van mensen	Een paar mensen, sporadisch bij winkels. Geen voetgangers op de stoep waar wij liepen. Verder vrij rustig. Wat jeugd op fietsen	De jeugd op fietsen had zich een aantal meters verplaatst op de stoep, verder hetzelfde	Het groepje jeugd met fiets was een aantal meters verplaatst, maar niet ver.

Gebouwen	Alleen in en rond de winkels die nog open waren waren mensen, voor de rest verlaten indruk.	Same	Nee
----------	---	------	-----